

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Monikos Bukinaitės,

V kurso, tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

ESTT ir nacionalinių teismų sąveika aiškinant ir taikant ES teisę

Vadovė: Doc. dr. S. Žalimienė

Recenzentas: Prof. dr. (HP) E. Šileikis

Vilnius

2020

TURINYS

ĮVADAS	2
1. ESTT BENDRADARBIAVIMAS SU NACIONALINIAIS TEISMAIS PAGAL EUROPOS BENDRIJOS STEIGIMO SUTARTIS.....	5
1.1. Preliminarus nutarimas kaip bendradarbiavimo priemonė.....	5
1.2. Lisabonos sutartyje įtvirtinta ESTT ir nacionalinių teismų sąveika	7
1.3. „Teismas“ kaip subjektas bendradarbiaujantis su ESTT.....	8
1.3.1. Bendrosios ir specialiosios kompetencijos teismai	8
1.3.2. Konstituciniai teismai	10
1.3.3. Arbitražai	12
2. NACIONALINIŲ TEISMŲ VAIDMUO ES TEISĖS TAIKYME.....	16
2.1. ES teisės viršenybė ir šio principo įtaka nacionaliniams teismams	16
2.2. ES teisės aktų veikimas nacionalinėje teisėje	20
2.2.1. Reglamentai	21
2.2.2. Direktyvos	22
2.2.3. Sprendimai.....	23
2.3. ES teisė ir konstitucinė teisė - sąveika ir kolizija.....	23
2.4. Kreipimasis prejudicinio sprendimo kaip bendradarbiavimo priemonė	26
2.5. Prejudicinio sprendimo galia nacionaliniams teismams	29
3. NACIONALINIŲ TEISMŲ UŽTIKRINAMA VEIKSMINGA TEISINĖ GYNYBA ES IR ŠIŲ DIENŲ PROBLEMATIKA.....	32
3.1. Nacionalinių teismų pareiga užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą	32
3.1.1. Veiksmingos teisinės gynybos užtikrinimo privalomumas nacionaliniams teismams	32
3.1.2. Nacionalinių teismų veiksmai užtikrinant veiksmingą teisinę gynybą.....	36
3.1.3. ESTT praktika dėl veiksmingos teisinės gynybos bei jos aktualumas	38
3.2. Lenkijos teismų reforma ir jos įtaka veiksmingai teisinei gynybai.....	42
3.3. ESTT argumentai byloje <i>Komisija v Lenkijos Respublika</i>	44
IŠVADOS	51
LITEARŪTOS SĄRAŠAS	53
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61

IVADAS

Nagrinėjamos temos aktualumas. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vaidmuo bei praktika turi stiprų ryšį su valstybių narių nacionalinių teismų veikla. Tai, kokiais būdais reiškiasi sąveika tarp šių teismų parodo jų bendradarbiavimą ir santykius, kurie neparemti hierarchija. Nacionaliniai teismai turi pareigą veiksmingai taikyti Europos Sąjungos teisę ir kolizijos su nacionaline teise atveju - taikyti Europos Sąjungos teisę, o Europos Sąjungos Teisingumo Teismas turi pareigą užpildyti teisės spragas ir užtikrinti, kad visoje Europos Sąjungoje teisė būtų taikoma bei aiškinama teisingai¹. Dėl tokio svarbaus vaidmens ir poveikio Europos Sąjungos teisės užtikrinimui, kurį atlieka visi minėti teismai, tai, kaip jie veikia ir kaip pasireiškia ši sąveika visuomet išliks aktualu. Ypatingai atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės ypatumus ir tai, kad ji yra savita teisės sistema, veikmingas jos taikymas ir aiškinimas yra būtini jai palaikyti.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo veikloje prašymų priimti prejudicinį sprendimą nagrinėjimas buvo ir yra viena didžiausių ir svarbiausių Teisingumo Teismo funkcijų. Šia procedūra valstybių narių nacionaliniai teismai parodo savo pasitikėjimą Teisingumo Teismu, kuris nagrinėja prašymus priimti prejudicinį sprendimą. Toks teismų bendradarbiavimas parodo vieningos Europos Sąjungos teisės aiškinimo praktiką Sąjungos valstybėse narėse.

Darbo tikslas. Darbe siekiama išanalizuoti Europos Sąjungos valstybių narių teismų ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bendradarbiavimą per prejudicinio sprendimo procedūrą. Siekiama išsiaiškinti tokios sąveikos reglamentavimą tarptautiniuose bei nacionaliniuose teisės aktuose, taipogi suprasti kokie nacionaliniai teismai gali kreiptis prejudicinio sprendimo.

Darbo uždaviniai. Tam, kad būtų pasiektas darbe išsikeltas tikslas išvedami tokie uždaviniai:

- Atskleisti preliminarus nutarimo reglamentavimą Europos Bendrijos steigimo sutartyse bei šio proceso veikimą Teisingumo Teisme. Taipogi nustatyti pagal Teisingumo Teismo praktiką, kokie nacionaliniai teismai turi subjektiškumą bendradarbiavimo santykiams su Teisingumo Teismu per prejudicinio sprendimo procesą.

¹ LIMANTĖ, A. *Privačių subjektų teisė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą ginčijant Europos Sąjungos teisės aktus*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 254

- Atskleisti kaip Teisingumo Teismas įtvirtino teisės viršenybės principo svarbą prejudicinio sprendimo procedūra. Taip pat Europos Sąjungos teisės bei konstitucinės teisės sąveiką - atskleisti jų santykių draugiškumo bei pasitikėjimo pobūdį per konstitucinių teismų prašymus priimti prejudicinį sprendimą.
- Išanalizuoti prejudicinio sprendimo kaip teismų bendradarbiavimo priemonės reikšmę bei poveikį. Atskleisti kaip prašymo priimti prejudicinį sprendimą procedūra įrodo būtent teismų sąveiką pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį.
- Išanalizuoti kaip nacionaliniai teismai turi užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą asmenims ir iš kokių Europos Sąjungos teisės aktų ši pareiga kyla, taip pat išsiaiškinti kokią įtaką turi Lenkijos teismų nepriklausomumo praradimas veiksmingos teisinės gynybos užtikrinimui Europos Sąjungoje ir kodėl svarbūs Europos Sąjungos Teisingumo Teismo argumentai naujausioje nagrinėtoje byloje.

Darbo objektas. Nagrinėjant šią temą bei siekiant atsakyti į išsikeltus uždavinius darbo objektas yra Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų sąveika, bendradarbiavimas bei pasitikėjimo santykiai per prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį.

Tyrimo metodai. Šis magistrinis darbas rašomas remiantis keliais tyrimo metodais, kurie padeda kuo geriau atskleisti bei išanalizuoti temą. Lyginimo ir analogijos metodu aiškinamasi kaip keitėsi Teisingumo Teismo funkcija priimant preliminarų nutarimą bei pati sąvoka pagal Europos Ekonominės Bendrijos Steigimo Sutartį, Europos Bendrijos Steigimo Sutartį ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo sutartį. Sisteminiu metodu nagrinėjama teismų veikla ir procesas, būdas, kuriuo vyksta Teisingumo Teismo bei nacionalinių teismų bendradarbiavimas. Istoriniu metodu atsižvelgiama į Europos Bendrijos steigimo sutartis bei kaip jose reglamentuojama prejudicinio sprendimo procedūra, jos pokyčiai. Aprašomuoju metodu nagrinėjamos Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bei Bendrojo Teismo bylos, kurios geriau padeda suprasti kaip veikia sąveika tarp Teisingumo Teismo bei nacionalinių teismų. Taipogi analitinis metodas padeda nagrinėti įvairausius šaltinius siekiant atskleisti prejudicinio sprendimo procedūrą ir įtaką valstybių narių teisėje.

Darbo originalumas. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo veikla aiškinant ir taikant Europos Sąjungos teisę ir kaip tai daro nacionaliniai teismai yra labai nagrinėtina tema, kadangi tai yra pagrindinė Teisingumo Teismo funkcija - prejudicinių sprendimų

priėmimas. Vytauto Didžiojo universitete 2016m. Giedrė Krušinskaitė parašė magistrinį darbą tema „Lietuvos nacionalinių teismų ir Europos Sąjungos teisingumo teismo bendradarbiavimas“, 2017 m. Justinas Norvaišas parašė magistrinį darbą tema „Ar nacionaliniai teismai spręsdami ginčą gali visada taikyti Europos Sąjungos pagrindinių teisių Chartiją?“, Mykolo Romerio universitete Monika Petrionienė 2014m. parašė magistrinį darbą tema „Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl prejudicinių sprendimų“ ir Dainė Ganatauskaitė 2019m. parašė magistrinį darbą tema „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas: teisė ir pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą“, kuruose buvo nagrinėjama teismų sąveika prejudicinio sprendimo procesu. Šiame darbe pasirinkta nagrinėti šiuo metu vykstančios Lenkijos Respublikos teismų reformos įtaka veiksmingai teisinei gynybai, kurią, kaip Europos Sąjungos teismai, turi užtikrinti Lenkijos nacionaliniai teismai. Nagrinėjama naujausia *Komisija v. Lenkijos Respublika* byla, kurioje Teisingumo Teismas nurodo pažeidimus bei teismų nepriklausomumo kriterijaus svarbą užtikrinant veiksmingą teisinę gynybą.

Svarbiausi šaltiniai. Rašant šį magistrinį darbą nagrinėtini svarbiausi šaltiniai yra Europos Žmogaus Teisių Konvencija, konkrečiai jos 6 ir 13 straipsniai, ir Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnis, taip pat Sutartis dėl Europos Sąjungos Veikimo 267 straipsnis ir Europos Sąjungos Sutarties 2 ir 19 straipsniai. Taipogi P. Gričiūno straipsnis „Prejudicinio sprendimo instrumentas Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje“ nagrinėjant Konstitucinį Teismą, kaip subjektą, kuris kreipiasi į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo. D. Prapiestytės daktaro disertacija „Prejudicinio sprendimo priėmimo Europos Sąjungos Teisingumo Teisme proceso aiškumas kaip vienodo Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo ganatija“, kuri padėjo atskleisti prejudicinio sprendimo reikšmę Europos Sąjungos teisės taikyme. S. Žalimienės straipsnis „Nacionalinio teismo vaidmenuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas“ padėjo atskleisti nacionalinių teismų pareigą teisingai taikyti Europos Sąjungos teisę bei viršenybės principo ir kitų Sąjungos teisės principų svarbą nacionalinių teismų veikloje, taipogi kada teismui būtina kreiptis prejudicinio sprendimo.

1. ESTT bendradarbiavimas su nacionaliniais teismais pagal Europos Bendrijos steigimo sutartis

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas užtikrina Europos Sąjungos teisės vienodą taikymą bei aiškinimą. Būdamas Europos Sąjungos teisės aiškintojas, jis padeda nacionaliniams teismams teisingai taikyti Europos Sąjungos teisę. Kilus klausimui dėl Europos Sąjungos teisės taikymo, nacionalinis teismas kreipiasi į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo, o šis, pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį, priima prejudicinį sprendimą atsakydamas į klausimą dėl Europos Sąjungos teisės akto.

1.1. Preliminarus nutarimas kaip bendradarbiavimo priemonė

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra aukščiausios jurisdikcijos Europos Sąjungos teismas, kuris susideda iš Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo. Teismai, pasiskirstę jurisdikciją pagal kreipimosi pobūdį, subjektus, vykdo priežiūrą, kad Sąjungos teisė būtų teisingai taikoma valstybėse narėse². Valstybių narių teismai turi pareigą taikyti Europos Sąjungos teisę vieningai, o kilus klausimui - kreiptis į Teisingumo Teismą, kad šis pateiktų išaiškinimą. Toks bendradarbiavimo mechanizmas buvo įtvirtintas dar Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 234 straipsnyje, kuriame numatyta preliminarus nutarimo procedūra - dabar vadinama prejudicinio sprendimo procedūra.³ Pagal šį teisės aktą Teisingumo Teismas turi teisę priimti tokį nutarimą dėl Europos Bendrijos Steigimo Sutarties išaiškinimų bei kitų Bendrijos teisės aktų išaiškinimo, taip pat Tarybos aktu įkurtų įstaigų statutų išaiškinimo. Straipsnyje nurodoma, kad valstybės narės teisme nagrinėjant bylą kilus klausimui dėl būtent šių Europos Bendrijos teisės aktų, pateikiamas prašymas Teisingumo Teismui priimti preliminarų nutarimą. Todėl tai įrodo, kad toks prašymas atsirado kaip teismų bendradarbiavimo forma siekiant išvengti skirtingo Europos Sąjungos teisės aktų taikymo valstybėse narėse⁴, jų teismuose vykdamą teisingumą.

Teisingumo Teismo pareiga užtikrinti, kad aiškinant ir taikant Europos Sąjungos teisę būtų laikomasi teisės, pirmiausia kilo iš 1957 m. kovo 25d. Europos Ekonominės Bendrijos Steigimo Sutarties, o tiksliau - 164 straipsnio. Tokia pareiga užtikrinti teisingą

² THIENEL, R. Organization and function of the European Court of Justice (Court of Justice of the European Union) iš *Ritsumeikan Law Review* No20. Kyoto, Japan, 2010, p. 88

³ 1965m. balandžio 8d. Europos Tarybos ir Komisijos pasirašyta Europos Bendrijos Steigimo Sutartis, Nr. 11997E, 97/C 340/03 / Treaty Establishing the European Community proclaimed on 8th of April, 1965, 234 straipnis

⁴ KŪRIS, P. Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme iš *Jurisprudencija*, Liuksemburgas, 2006, 6(84), p. 7

teisės taikymą nuo pat pradžių buvo patikėta Teisingumo Teismui.⁵ To paties Europos Bendrijos teisės akto 177 straipsnis įtvirtino preliminarus nutarimo procedūrą, kuria Teisingumo Teismas gali priimti tokį nutarimą dėl šios sutarties aiškinimo, Bendrijos institucijų aktų aiškinimo, galiojimo bei Tarybos aktu įkurtų įstaigų stautų aiškinimo. Vėlgi, nurodoma, kad preliminarus nutarimo kreiptis gali valstybės narės teismas. Vėliau užduotis Teisingumo Teismui priežiūrėti, kad būtų laikomasi teisės buvo įtvirtinta Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 220 straipsnyje, kuomet buvo pakeista Teisingumo Teismo struktūra bei padidintas teisėjų ir generalinių advokatų skaičius.

Tokia Teisingumo Teismo veikla daro jį Europos Bendrijos ir, dabar, Europos Sąjungos teisės prižiūrėtoju ir sergėtoju.⁶ Tą Teisingumo Teismas daro būtent prejudicinio sprendimo procedūra, kuri buvo įtvirtinta nuo pat Teisingumo Teismo įkūrimo. Toks bendradarbiavimo mechanizmas padeda Teisingumo Teismui kuo geriau užtikrinti vienodą bei teisingą teisės aiškinimą ir vykdyti nuolatinę priežiūrą.

Taip pat svarbu paminėti, jog prejudicinio sprendimo svarba pasireiškia ir veiksmingoje teisinėje gynyboje, kuri turi būti užtikrinta visais Bendrijos teisės klausimais. To reikalauja pats Teisingumo Teismas - galimybės kreiptis į teisminę instituciją, kuri gali ir privalo kreiptis į Teisingumo Teismą preliminarus sprendimo dėl Sąjungos teisės akto.⁷ Veiksminga teisminė kontrolė, kurią vykdo Teisingumo Teismas parodo sąsają tarp to, kaip nacionaliniai teismai taiko Bendrijos teisę, ir Teisingumo Teismo veiklos. Taigi nuo pat Europos Ekonominės Bendrijos įkūrimo teismų sąveika yra akivaizdi bei su tikslu apsaugoti teisingą ir vienodą Bendrijos teisės taikymą bei aiškinimą, kurį atlieka valstybių narių teismai, o priežiūrą bei pagalbą išaiškinant teisės aktus atlieka Teisingumo Teismas.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo procedūra įtvirtinta Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnyje, kuriame nurodyta, kad prejudicinio sprendimo nacionaliniai teismai gali kreiptis dėl Europos Sąjungos sutarčių aiškinimo bei institucijų, įstaigų bei organų aktų galiojimo ir aiškinimo.⁸ Palyginus su Europos Ekonominės Bendrijos Steigimo Sutartimi ir Europos Bendrijos Steigimo

⁵ 1957m. kovo 25d. Europos Ekonominės Bendrijos Steigimo Sutartis, Nr. 11957E (Treaty Establishing the European Economic Community and Related Instruments), 164 straipsnis

⁶ KŪRIS, P. Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme iš *Jurisprudencija*, Liuksemburgas, 2006, 6(84), p. 7

⁷ THIENEL, R. Organization and function of the European Court of Justice (Court of Justice of the European Union) iš *Ritsumeikan Law Review* No20. Kyoto, Japan, 2010, p. 92

⁸ 1957m. kovo 25d. (2012m. spalio 26d. suvestinė redakcija) Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, Nr. 2012/C 326/01 (Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union), 267 straipsnis

Sutartimi, Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo prejudicinio sprendimo procedūra yra aprašyta siauriau, tačiau savo pobūdžiu platesnė, tai yra galima kreiptis dėl visų sutarčių bei teisės aktų išaiškinimo. Tiek Europos Ekonominės Bendrijos Steigimo Sutartyje, tiek Europos Bendrijos Steigimo Sutartyje naudojamas terminas „preliminarus nutarimas“, o Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnyje jis pavadintas „prejudicinis sprendimas“.⁹

1.2. Lisabonos sutartyje įtvirtinta ESTT ir nacionalinių teismų sąveika

Europos Sąjungos institucijų ir valstybių narių ryšiai, ypatingai Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų ryšys, įtvirtinti kaip svarbi bendradarbiavimo forma. Būtent šis konstruktyvus bendradarbiavimas tarp nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo nuo pat Teisingumo Teismo įsteigimo patiki jam labai svarbią užduotį - užtikrinti teisingą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą. Teisingumo Teismas didžiausią dėmesį skiria teismų praktikos dialogui, tai yra sąveikai, kuri įtvirtinta Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnyje.¹⁰

Lisabonos sutartis, pasirašyta 2007m. gruodžio 13d., reformavo Europos Sąjungą ir dėl to buvo pavadinta Reformų sutartimi, kuri iš dalies pakeitė Europos Sąjungos Sutartį bei Europos Bendrijos Steigimo Sutartį. Ja buvo įvesta įvairių institucinių pokyčių: pavyzdžiui Europos Sąjungai buvo suteiktas teisinis subjektiškumas sudaryti tarptautines sutartis.¹¹ Pakoregavus institucijų veiklą bei išplėtus jų galias Europos Sąjunga turėjo geriau tvarkytis ir su ateities problemomis kaip globalizacija, klimato kaita, terorizmas, organizuotas nusikalstamumas.¹² Pirmosios instancijos teismas buvo perdarytas į Bendrąjį Teismą.¹³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sudėtis ir instancinė struktūra kito einant metams, kadangi plėtojantis Europos Sąjungai atsirado poreikis ir pačiai Teisingumo Teismo plėtrai¹⁴, tačiau jo užduotis užtikrinti teisingą Europos Bendrijos, dabartinės Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą išliko. Svarbu aptarti, kaip Lisabonos sutartyje yra įtvirtintas Teisingumo Teismo bei nacionalinių teismų bendradarbiavimas. Pagal Lisabonos sutarties 9f straipsnį Europos Sąjungos Teisingumo

⁹ PRAPIESTYTĖ, D. *Prejudicinio sprendimo priėmimo Europos Sąjungos Teisingumo Teisme proceso aiškumo kaip vienodo Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo garantija*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012 p. 54-55

¹⁰ VON DANWITZ, T. Europos Sąjungos teisės sistemos plėtra po Lisabonos sutarties: sąlygos, iššūkiai ir perspektyvos iš *Jurisprudencija*, Luxemburg, 2011, 18(2), p. 426

¹¹ JAKULAVIČIENĖ, L. *Tarptautinių sutarčių teisė*, Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 157

¹² *Foreword by the Foreign Secretary* iš Consolidated texts of the EU treaties as amended by the Treaty of Lisbon. Sudarytojas D. Miliband. Great Britain: Foreign and Commonwealth Office London, 2008, p.1

¹³ BOBEK, M. *The Court of Justice of the European Union: research paper in law*. Department of European legal studies. College of Europe, 2014. p. 4

¹⁴ CRAIG, P. DE BURCA, G. *The Evolution of EU Law: Texts, Cases, and Materials, Second edition*, Oxford University Press, 2011.- p.327

Teismas užtikrina, kad aiškinant ir taikant Sutartis būtų laikomasi teisės, taigi, vėl pamatoma Teisingumo Teismo Europos Sąjungos teisės saugojimo, protekcinė funkcija¹⁵. Tą Teisingumo Teismas daro sąveikos būdu su nacionaliniais teismais - prejudicinio sprendimo procedūra. Būtent per Lisabonos sutarties 9f straipsnio 3 dalies b punktą vyksta Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų sąveika¹⁶, kadangi jame konkrečiai nurodyta Teisingumo Teismo funkcija priimti prejudicinius sprendimus valstybių narių teismų prašymu.

Lisabonos sutartis numatė visišką jurisdikciją Europos Sąjungos Teisingumo Teismui, išskyrus bendros užsienio ir saugumo politikos ginčus. Tai reiškia, kad Teisingumo Teismas turi jurisdikciją per visą Sutarties tekstą, išskyrus atvejus, kur tekste aiškiai nurodyta, kad Teisingumo Teismas neturi jurisdikcijos¹⁷. Tačiau taipogi Lisabonos sutartis paliko vietas ir keletui sričių, kurias galima interpretuoti: kalbant apie Teisingumo Teismo jurisdikciją, kaip teisę kreiptis prejudicinio sprendimo dėl bendros užsienio ir saugumo politikos priemonių.¹⁸

1.3. „Teismas“ kaip subjektas bendradarbiaujantis su ESTT

Į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą gali kreiptis įvairiausi subjektai: valstybių narių institucijos, Europos Sąjungos institucijos, fiziniai bei juridiniai asmenys, tačiau prejudicinio sprendimo procedūra, esanti būtent bendradarbiavimo funkcija tarp teismų, galima tik tarp Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų. Tačiau svarbu aptarti kas apima nacionalinio teismo sąvoką prejudicinio sprendimo procedūroje pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį.

1.3.1. Bendrosios ir specialiosios kompetencijos teismai

Santykiai tarp Teisingumo Teismo bei nacionalinių teismų yra ne hierarchinio pobūdžio¹⁹, kas įrodo jų bendradarbiavimą taikant ir aiškinant Europos Sąjungos teisę. Europos Ekonominės Bendrijos Steigimo Sutarties 177 straipsnyje nurodyta, kad preliminarus nutarimo kreipiasi valstybės narės teismas, kai mano, kad reikia Teisingumo Teismo išaiškinimo kilusiam klausimui dėl teisės akto. Taigi pačiame teisės

¹⁵ KŪRIS, P. Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme iš *Jurisprudencija*, Liuksemburgas, 2006, 6(84), p. 7

¹⁶ 2007m. gruodžio 13d. Lisabonos sutartis, OJ L169/1

¹⁷ Būtent dėl nuostatų, susijusių su bendros užsienio ir saugumo politika ar dėl aktų, kurie priimti remiantis tokiomis nuostatomis.

¹⁸ ŠALTINYTĖ, L. Jurisdiction of the European Court of Justice over issues relating to the common foreign and security policy under Lisbon Treaty iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2010, 1(119), p. 275

¹⁹ KYBARTIENĖ, E. *Subjektai, turintys teisę kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Europos Sąjungos teisę*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015, p. 19

akte akivaizdžiai nurodytas teismas, kaip institucija, kuri kreipiasi į Teisingumo Teismą. Pagal Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 234 straipsnį, vėlgi, preliminaraus nutarimo kreiptis gali valstybės narės teismas arba specializuotas teismas, kuriam reikalingas Teisingumo Teismo išaiškinimas. Tokiu būdu matomas aiškus teismų bendradarbiavimas visų Europos Bendrijos (dabar - Europos Sąjungos) gyvavimo laikotarpiu. Ši sąveika apima ir pasitikėjimo santykius tarp teismų. Tai parodo ir Teisingumo Teismo pasitikėjimą nacionaliniais teismais, kadangi pats nacionalinis teismas savarankiškai sprendžia ar jis kreipis į Teisingumo Teismą ir koks bus prašymo turinys.²⁰

Taipogi, nacionalinės teisės normos negali drausti ar trukdyti nacionaliniam teismui kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo net tada, kai jau yra aukštesnės instancijos teismo sprendimas, kuriame taikoma Europos Sąjungos teisė pagal teisės viršenybės principą.²¹ Pats žemesnės instancijos teismas taipogi turi teisę į galimybę kreiptis prejudicinio sprendimo į Teisingumo Teismą, kadangi taip Teisingumo Teismas palaiko vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą bei aiškinimą. Tai reiškia, kad bendradarbiavimas vyksta tarp visų nacionalinių teismų - visų instancijų - ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo. Taipogi, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pasakęs, kad kadangi valstybė yra Europos Sąjungos narė, jos dalyvavimas yra Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas konstitucinis imperatyvas, visateisė narystė Sąjungoje yra konstitucinė vertybė²². Taigi Europos Sąjungos teisė bei valstybės narystė joje yra iškeliami į konstitucinės vertybės lygį.

Aptariant subjektus, kurie kreipiasi prejudicinio sprendimo, pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnio formuluotę, klausimas dėl Europos Sąjungos sutarčių aiškinimo bei institucijų, įstaigų ir organų aktų galiojimo ir aiškinimo kyla valstybės narės teismui. Taipogi matomas teismų privalomos pareigos pobūdis kreiptis atsižvelgiant į šio nacionalinio teismo instanciją - aukščiausios instancijos teismas privalo kreiptis kilus klausimui dėl to, kad jo sprendimas nebegali būti apskūstas aukštesnės instancijos teisme. Iš to galima daryti išvadą, kad kreiptis prejudicinio sprendimo gali bei privalo visų instancijų nacionaliniai teismai. Tie patys nacionaliniai teismai kreipiasi į savo valstybės konstitucinį teismą iškilus konstituciniam klausimui, todėl konstituciniai

²⁰ KYBARTIENĖ, E. *Subjektai, turintys teisę kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Europos Sąjungos teisę*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015, p. 21

²¹ KYBARTIENĖ, E. *Subjektai, turintys teisę kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Europos Sąjungos teisę*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015, p. 21

²² Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2017m. gruodžio 20d. sprendimas dėl kreipimosi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą. Vilnius, Nr. KT21-S11/2017, 5.1p.

teismai nėra bendrosios kompetencijos teismai.²³ Taip pat nacionalinis teismas turi teisę ir pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo dėl Europos Sąjungos teisės akto net tada, kai jis jau pasikreipęs į konstitucinį teismą dėl teisės akto konstitucingumo.²⁴ Konstitucinė bei Europos Sąjungos teisė yra labai susijusios, kadangi Sąjungos teisės normos, ypač tos, kurios saugo žmogaus teises, yra minimalus būtinas konstitucinis standartas²⁵, kas reiškia, kad nacionaliniai teismai privalo jas saugoti bei užtikrinti savo vidaus priemonėmis. Tačiau įdomu išanalizuoti kaip konstituciniai teismai, konkrečiau Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, gali kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su prašymu dėl prejudicinio sprendimo.

1.3.2. Konstituciniai teismai

2007m. gegužės 8d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priėmė sprendimą dėl kreipimosi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą²⁶, kas buvo pirmas teisminis dialogas tarp Teisingumo Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo²⁷. Šiuo atveju Konstitucinis Teismas parodo pasitikėjimą bei norą bendradarbiauti su Teisingumo Teismu, matomas siekis ir iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pusės teisingai taikyti Europos Sąjungos teisę. Tokiu būdu Konstitucinis Teismas pripažįsta Europos Sąjungos teisės svarbą.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2017m. gruodžio 20d. sprendime dėl kreipimosi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą pažymėjo, kad „Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ inter alia nustatyti konstituciniai Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindai, kurių neįtvirtinus Konstitucijoje Lietuvos Respublika negalėtų būti visateise Europos Sąjungos nare: Lietuvos Respublika, būdama Europos Sąjungos valstybe nare, dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją sutartyse, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, numatytose srityse ir tiek, kad kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis bendrai vykdytų narystės įsipareigojimus šiose srityse, taip pat naudotųsi narystės teisėmis (1 straipsnis); Europos

²³ KYBARTIENĖ, E. Konstituciniai teismai Europos Sąjungos teisinėje erdvė iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2007, 7(97) p. 56

²⁴ KYBARTIENĖ, E. *Subjektai, turintys teisę kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Europos Sąjungos teisę*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015, p. 21

²⁵ ŽALIMAS, D. Lietuvos Konstitucinės tapatybės ir žmogaus teisių apsaugos sąveika iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2017, 24(1), p. 45

²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007m. gegužės 8d. sprendimas Dėl kreipimosi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą. Vilnius, Nr. 47/04

²⁷ GRICĪŪNAS, P. Prejudicinio sprendimo instrumentas Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje iš *Teisė*, Vilnius, 2019, Vol. 113, p. 81

Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis (2 straipsnis) (2014 m. sausio 24 d., 2014 m. liepos 14 d. nutarimai, 2017 m. spalio 20 d. sprendimas). Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui.²⁸ Todėl kadangi Konstitucinis Teismas teigia, kad Europos Sąjungos teisė yra nacionalinės teisės dalis, jis taipogi gali kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl Sąjungos teisės normos. Minėtoje byloje Konstituciniam Teismui kilo klausimas ar Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (ES) Nr. 1308/2013, kuris priimtas remiantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo nuostatomis, aiškinimo klausimas yra svarbus sprendžiant ar Ūkio subjektų, perkančių-parduodančių žalią pieną ir prekiaujančių prieno gaminiiais, nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymo nuostatos neprieštaruja Konstitucijai. Taigi šiuo atveju Konstitucinis Teismas privalėjo kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, kad pirmiausia šis atsakytų į klausimą, kuris kilo dėl Reglamento tam, kad galėtų tinkamai atsakyti į nacionalinio akto konstitucingumo klausimą.

Kitame Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendime Teismas citavo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 5 dalį (2002m. vasario 28d. redakciją su vėlesniais pakeitimais), kuriame nurodė, kad „Teismas, nagrinėdamas bylas, taiko Europos Sąjungos teisės normas ir vadovaujasi Europos Sąjungos teisminių institucijų sprendimais, preliminariais nutarimais Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimais. Teismas, kuriam taikant Europos Sąjungos teisės normas iškilo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimas, kurį išnagrinėti būtina, kad sprendimas byloje būtų priimtas, turi teisę sustabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į kompetentingą Europos Sąjungos teisminę instituciją su prašymu pateikti dėl to preliminarų nutarimą. Teismas, kuris yra galutinė instancija nagrinėjamoje byloje ir kuriam taikant Europos Sąjungos teisės normas iškilo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimas, privalo prašyti kompetentingos Europos Sąjungos teisminės institucijos preliminaraus nutarimo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimu.“²⁹ Taigi ne tik Europos Sąjungos teisės aktai įpareigoja nacionalinius teismus kreiptis prejudicinio sprendimo, tačiau ir vidaus teisės aktai nustato pareigą

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2017m. gruodžio 20d. sprendimas dėl kreipimosi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą. Vilnius, Nr. KT21-S11/2017, 5.2p.

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (Lietuvos Respublikos vardu). 2018m. gruodžio 14d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 93 straipsnio 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Vilnius, KT22-N12/2018

būtent teismams kreiptis prejudicinio sprendimo, kai iškyla akto aiškinimo ar galiojimo klausimas, į kurį atsakyti jurisdikciją turi Teisingumo Teismas.

Konstituciniai teismai ilgai nenorėjo kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl to, kad jie savęs nepriskyrė valstybinei teismų sistemai, nes jie nėra bendrosios ar specialiosios kompetencijos teismai.³⁰ Lietuvos Respublikos atveju Konstitucinis Teismas yra priėmęs nutarimą, kuriame pats teigė, kad yra teismas, tačiau daugelis Europos Sąjungos konstitucinių teismų mano, kad nepatenka į „teismo“ sąvoką. Pats Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra pasakęs, kad „teismas“ nėra viena griežta sąvoka, o labiau tam tikrus požymius turinti institucija, kuri būtų priskirta prie teismo. Šie požymiai yra nepriklausomumas, nuolatinė veikla, įstatymų taikymas bei privaloma jurisdikcija.³¹ Todėl konstituciniai teismai, atitikdami visus požymius, gali kreiptis prejudicinio sprendimo, o Teisingumo Teismas pabrėžia, kad gerbia valstybių narių konstitucinę teisę ir siekia bendradarbiavimo.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir konstitucinių teismų sąveika taipogi parodo, kad Teisingumo Teismas siekia bendradarbiavimo su visomis teisminėmis institucijomis, kurios yra valstybėse narėse taip bandydamas palaikyti kuo tikslesnį ir teisingesnį Europos Sąjungos teisės taikymą ir aiškinimą. Todėl natūralu, kad vykdydami savo veiklą konstituciniai valstybių narių teismai gali susidurti su klausimu dėl Europos Sąjungos teisės akto, o į šį klausimą atsakyti turi Teisingumo Teismas. Dėl to galima daryti išvadą, kad tai parodo sąveiką ne tik tarp Teisingumo Teismo ir bendrosios bei specialiosios kompetencijos teismų, tačiau ir tarp Teisingumo Teismo bei konstitucinių teismų.

1.3.3. Arbitražai

Kadangi kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą gali nacionaliniai teismai³² bei konstituciniai teismai, svarbu aptarti ar arbitražas, būdamas teismine institucija, turi subjektiškumą kreiptis į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo. Pats Teisingumo Teismas turi skirtingas pozicijas ar arbitražas yra teismas pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį. Arbitražas turi

³⁰ PRAPIESTYTĖ, D. *Prejudicinio sprendimo priėmimo Europos Sąjungos Teisingumo Teisme proceso aiškumo kaip vienodo Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo garantija*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012, p. 35

³¹ PRAPIESTYTĖ, D. *Prejudicinio sprendimo priėmimo Europos Sąjungos Teisingumo Teisme proceso aiškumo kaip vienodo Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo garantija*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012, p. 38

³² Kreiptis gali ir kai kuriais atvejais privalo visų instancijų teismai, kuriems kykla klausimas dėl Europos Sąjungos teisės akto galiojimo ar taikymo.

požymių, kuriais jis daro teisingumo vykdymą, nes spendžia ginčą taikant teisę, jo sprendimai yra privalomi, jis yra įsteigtas, tačiau šie požymiai nėra pakankami, kad jis būtų pripažintas teismu pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį.³³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra nustatęs, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką ar pateikusi prejudicinį prašymą institucija yra „teismas“ pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį, pirmiausia reikia atsižvelgti į aplinkybių visumą: „ar institucija yra įsteigta teisės aktų pagrindu, ar ji nuolatinė, ar jos jurisdikcija yra privaloma, ar jos procesas grindžiamas rungimosi principu, ar ji taiko teisės aktus ir ar ji yra nepriklausoma“.³⁴ Taipogi Teisingumo Teismas yra nustatęs, kad prejudiciniai klausimai, kuriuos pateikė teisės aktų pagrindu įsteigtas arbitražo teismas, jo sprendimai yra privalomi ir jo jurisdikcija nepriklauso nuo šalių susitarimo, yra priimtini.³⁵

Kitoje Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje arbitražas kreipėsi su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, tačiau Teisingumo Teismas nustatė, kad šis arbitražas negali būti pripažintas teismu pagal tuometinės Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 234 straipsnį. Teisingumo Teismas teigė, kad jis atsižvelgia į keletą aplinkybių: „ar institucija įsteigta teisėtai, ar ji yra nuolatinė, ar jos jurisdikcija yra privaloma, ar jos procesas grindžiamas rungtyniavimo principu, ar institucija taiko teisės aktus, taip pat ar ji yra nepriklausoma.“³⁶ Pagal Teisingumo Teismo priimtą praktiką sutartinis arbitražas nėra teismas Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 234 straipsnio prasme, nes šalys nėra teisiškai ar faktiškai įpareigosios kreiptis į arbitražą nagrinėti jų ginčą, ypač dėl to, kad šalys įstatymiškai gali kreiptis į bendrosios kompetencijos teismą, kuris taipogi išnagrinėtų jų ginčą bei turėtų galimybę kreiptis į Teisingumo Teismą. Todėl tarp sutartinio arbitražo ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimo būti negali dėl to, kad toks arbitražo teismas negali būti pripažintas teismu pagal dabartinę Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, o konkrečiau - jos 267 straipsnį.

³³ KYBARTIENĖ, E. *Subjektai, turintys teisę kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Europos Sąjungos teisę*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015, p. 42

³⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2014m. vasario 13d. nutartis. *Merck Canada Inc. v. Accord Healthcare Ltd, Alter SA, Labochem Ltd, Synthron BV, Ranbaxy Portugal*. EU:C:2014:92, 16p ; 2013 m. sausio 31 d. Sprendimo *Belov*, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2013m. sausio 31d. sprendimas. *Valeri Harijev Belov v. CHEZ Elektro Balgaria AD, Lidia Georgieva Dimitrova, Roselina Dimitrova Kostova, Kremena Stoyanova Stoyanova, CHEZ Razpredelenie Balgaria AD, Ivan Kovarzhchik, Atanas Antonov Dandarov, Irzhi Postolka, Vladimir Marek, Darzhavna Komisia po energiyno i vodno regulirane*. EU:C:2013:48, 38 punktą

³⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2014m. vasario 13d. nutartis. *Merck Canada Inc. v. Accord Healthcare Ltd, Alter SA, Labochem Ltd, Synthron BV, Ranbaxy Portugal*. EU:C:2014:92, 18p.

³⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2005m. sausio 27d. sprendimas. *Guy Denuit, Betty Cordenier v. Transorient - Mosaïque Voyages et Culture SA*. EU:C:2005:69, 12p.

Todėl, išanalizavus kelias Teisingumo Teismo bylas dėl sąveikos su arbitražu prejudicinio sprendimo būdu, galima daryti išvadą, kad tarp arbitražo ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimas pateikiant prašymą priimti prejudicinį sprendimą priklauso nuo arbitražo požymių, kuriuos jis privalo atitikti, kad būtų laikomas „teismu“ pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį. Minėtame straipsnyje aiškiai nurodyta, kad kreiptis prejudicinio sprendimo gali valstybių narių teismai, tačiau apibrėžti kas yra „teismas“ buvo patikėta Europos Sąjungos Teisingumo Teismui. Todėl šis savo praktikoje nurodė požymius, kuriuos privalo atitikti arbitražas, kad galėtų kreiptis į Teisingumo Teismą kaip teismas.

Kadangi Teisingumo Teismui priklauso pagrindinė Europos Sąjungos teisės aiškinimo pareiga³⁷, natūralu, kad būtent jis atlieka prejudicinių prašymų nagrinėjimo funkciją. Teisėjai atsako į prejudicinį klausimą, tačiau svarbų vaidmenį turi ir generaliniai advokatai, kurie pateikia savo atskirąją nuomonę į tai, kaip turėtų būti atsakytas klausimas. Pagal taisyklę, generalinis advokatas pateiks atskirąją nuomonę tik bylose, kuriose yra apatariamas naujas teisinis klausimas, kuris dar nespęstas Europos Sąjungos Teisingumo Teisme, neturi precedento.³⁸ Todėl nacionalinis teismas, kuris kreipiasi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą ne visada gaus ir atskirąją nuomonę, kurią pateikia generalinis advokatas. Visgi svarbu paminėti, kad Teisingumo Teismas atsako į prašymą priimti prejudicinį sprendimą remiantis savo praeita praktika su tikslu kuo tikslingiau atsakyti į iškeltus klausimus ir palaikyti vieningą bei teisingą Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimą bei taikymą, užildyti teisės spragas³⁹, taipogi Teisingumo Teismas atslizvelgia ir į generalinio advokato nuomonę, jeigu ji yra atitinkamoje byloje.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bendradarbiavimas su nacionaliniais teismais pasireiškia prejudicinio sprendimo procedūra, kuri yra sąveikos mechanizmas. Tokiu būdu Teisingumo Teismas gali veiksmingai atlikti savo funkciją užtikrinti teisingą Europos Sąjungos teisės taikymą bei aiškinimą, o nacionaliniai teismai teisingai pritaiko Sąjungos teisės aktą savo procese. Prejudicinis sprendimas, Europos Ekonominės Bendrijos Steigimo Sutartyje ir Europos Bendrijos Steigimo Sutartyje vadintas preliminariu nutarimu, nuo pat Teisingumo Teismo įkūrimo padėjo atsakyti į klausimus

³⁷ DIETER BORCHARDT, Klaus. Europos Sąjungos teisės pagrindai, ES leidinių biuras, 2011. p. 66

³⁸ MANKO, R. *Role of Advocates General at the CJEU*: briefing. Strasbourg: European Parliamentary Research Service, 2019, p. 4

³⁹ LIMANTĖ, A. *Privačių subjektų teisė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą ginčijant Europos Sąjungos teisės aktus*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010. p. 254

bei neaiškumus, su kuriais susiduria nacionaliniai teismai taikydami Sąjungos teisės aktus. Kadangi tai yra bendradarbiavimo priemonė, kreiptis su prašymu priimti prejudicinį sprendimą gali tik teismai pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį. Nacionaliniai teismai turi teisę, o kartu ir pareigą kreiptis prejudicinio sprendimo, kuomet iškyla klausimas dėl Sąjungos teisės akto taikymo, priklausomai nuo teismo instancijos ir jo sprendimo apskundimo galimybių bei tvarkos. Taipogi prejudicinio sprendimo gali kreiptis ir konstituciniai teismai, kurie turi specialią jurisdikciją ir nėra bendrosios kompetencijos teismai, tačiau iškilus klausimui dėl Europos Sąjungos teisės akto taikymo, konstituciniai teismai privalo gauti atsakymą iš Teisingumo Teismo prieš tęsiant savo bylos nagrinėjimą. Arbitražų kreipimosi tvarka yra nustatyta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos, kadangi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnis nepateikia konkrečios „teismo“ sąvokos išaiškinimo. Dėl šios priežasties Teisingumo Teismas atsižvelgia į kelis požymius, kuriuos turi atitikti arbitražas, kad galėtų kreiptis dėl prejudicinio sprendimo: ar institucija įsteigta teisės aktų pagrindu, ar ji nepriklausoma, privalomos jurisdikcijos, ar taiko teisės aktus. Kiekvienu atskiru atveju Teisingumo Teismas pirmiausia atsižvelgia ar pasikreipęs arbitražas turi pakankamą „teismo“ požymius, kad jo prašymas būtų nagrinėtas.

2. Nacionalinių teismų vaidmuo ES teisės taikyme

Kiekvienos Europos Sąjungos valstybės narės nacionaliniai teismai tampa Europos Sąjungos teisės taikytojais, kadangi nacionalinė valstybių teisė negali prieštarauti tarptautinei teisei, taip pat Europos Sąjungos teisei. Todėl nacionaliniai teismai turi taikyti Europos Sąjungos teisę ne interpretuojant savaip, o atsižvelgiant į Sąjungos teisės aktų reikalavimus, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką, o Teisingumo Teismas atsakingas už priežiūrą, kad nacionaliniai teismai taikytų Europos Sąjungos teisę teisingai ir teisėtai. Šią praktiką pradėjo pats Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Pagal taisyklę, nacionaliniai teismai, pirmiausia, turi ne taikyti Europos Sąjungos teisę viršiau nacionalinės, bet valstybių narių teisė, būdama Europos Sąjungos dalimi, preziumuojama, kad neprieštarauja Europos Sąjungos teisei ir yra atitinkanti ją. Tačiau, vėlgi, nacionalinės bei tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės taikyme nacionaliniai teismai privalo atsižvelgti į teisinės viršenybės, narystės Europos Sąjungoje bei tiesioginio taikymo principą. Ypatingas Europos Sąjungos teisės pobūdis pasireiškia tuo, kad ji nėra tarptautinė valstybių teisė, tačiau ji toliau vystosi kaip savarankiška teisės sistema.⁴⁰

2.1. ES teisės viršenybė ir šio principo įtaka nacionaliniams teismams

Tarptautinės teisės viršenybės principas yra nesvetimas ir privalomas visoms valstybėms, kurios yra tarptautinės organizacijos ar teisės akto narės. Tarptautinės teisės viršenybė reiškia tuo, kad ji turi pirmumo teisę bei viršenybę prieš nacionalinės teisės akto taikymą.⁴¹ Ta pati taisyklė galioja ir taikant Europos Sąjungos teisę, kadangi valstybės yra jos narės ir prisijungusios įsipareigoja, kad nacionalinė teisė atitiks Sąjungos teisę, o Sąjungos teisė bus taikoma pirmiau. Nacionaliniams teismams nagrinėjant bylas būtina taikyti Europos Sąjungos teisę atvejais, kai su ja pradeda kirstis nacionalinės teisės norma. Valstybės narės teismas turi netaikyti pastarosios normos ir ją palikti nuošalyje, tuo tarpu taikydamas Europos Sąjungos teisės normą.⁴² Tai yra akivaizdžiai būtina tarptautinėje bendruomenėje, kadangi būdamos tarptautinės organizacijos ar akto narėmis, valstybės narės ir jų institucijos turi elgtis atsižvelgiant į to akto teisę, reikalavimus, nes jos yra viršesnės galios įtakoje. Būtent teismų veikloje, kilus klausimui dėl Europos Sąjungos teisės akto, yra prejudicinio sprendimo procedūra, kuria Teisingumo Teismas padeda išaiškinti kilusį teisinį klausimą. Tai parodo, kad nacionaliniai teismai neturi akylai taikyti Europos Sąjungos teisės, tačiau siekti ją suprasti bei taikyti teisingai ir vienodai.

⁴⁰ *Transnacionalinės teisinės sistemos - santykio ir sąveikos problemos, Mokslo studija*, Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 15

⁴¹ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*, Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 45

⁴² CRAIG, P. DE BURCA, G. *The Evolution of EU Law: Texts, Cases, and Materials*, Second edition, Oxford University Press, 2011. p. 189

Todėl netgi tiesioginio taikymo aktus teisingai pritaikyti padeda Teisingumo Teismas bendradarbiaudamas su nacionaliniais teismais.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, kaip Europos Sąjungos aukščiausios jurisdikcijos ir teisinės tvarkos teismas plėtoja Europos Sąjungos principus, kaip Sąjungos teisės viršenybės principas, tiesioginio veikimo principas⁴³, bei juos gina, užtikrina, kad jų būtų laikomasi valstybėse narėse bei nacionaliniuose teismuose su jais bendradarbiaujant, kadangi jų santykiai neparemti hierarchija. Todėl pareiga bendradarbiauti yra abipusė - nacionaliniai teismai turi kreiptis, kai kyla klausimas, o Teisingumo Teismas išaiškinti ir atsakyti. Netgi konstituciniai teismai turi pareigą, kaip Europos Sąjungos teisės sistemoje egzistuojantys teismai, kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, kaip, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007m. gegužės 8d. sprendime kreiptis į Teisingumo Teismą išaiškinti Direktyvos 2000/54/EB nuostatas⁴⁴. Europos Sąjungos teisės ir nacionalinės teisės santykis yra paremtas vienu iš pagrindinių principų - teisės viršenybės.⁴⁵ Teisės viršenybės principas buvo patvirtintas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, kuris byloje *Costa v. ENEL* pirmą kartą šį principą suformulavo.⁴⁶ Iš Teisingumo Teismo praktikos šis principas yra vienas pagrindinių sąveikos principų, kuriuos jis nustatė kaip pareigą valstybėms narėms⁴⁷. Nacionaliniai valstybių narių teisės aktai turi suteikti savo teismams teisę bei pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą atvejais, kai kyla klausimų dėl Europos Sąjungos teisės akto, kurį reikėtų taikyti bei pati nacionalinė teisė turi įtvirtinti Sąjungos teisės viršenybę. Pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo Statuto 23 straipsnį valstybių narių teismai gali sustabdyti savo bylos nagrinėjimą ir perduoti bylą Teisingumo Teismui su prašymu priimti prejudicinį sprendimą pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį. Todėl netgi teisės viršenybės ir tiesioginio taikymo principai yra labai susiję su Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimu, kadangi nacionaliniam teismui, kuris taiko Europos Sąjungos teisės aktą, kilus klausimui dėl šio akto, yra privaloma kreiptis į Teisingumo Teismą išaiškinimo.

⁴³ KYBARTIENĖ, E. Konstituciniai teismai Europos Sąjungos teisinėje erdvėje iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2007, 7(97), p. 57

⁴⁴ JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos Ekonominė Konstitucija kaip papildoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos dimensija: tyrimų kontūrai iš *Teisės problemos*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, Nr. 2(84), p. 86

⁴⁵ KATUOKA, S. Europos Sąjungos teisės ir tarptautinės teisės santykio klausimu iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2013, 20(3), p. 843

⁴⁶ KATUOKA, S. Europos Sąjungos teisės ir tarptautinės teisės santykio klausimu iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2013, 20(3), p. 843

⁴⁷ ŽALIMIENĖ, S. Nacionalinio teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas iš *Teisė*, Vilnius, Vilniaus universitetas, 2011, 78, p. 138

Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės viršenybė yra nustatyta daugelyje valstybių narių nacionalinės teisės aktų. Pasirenkant Lietuvos pavyzdį, pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą įgyvendinant Europos Sąjungos ar kitus tarptautinės teisės aktus gali būti nustatytos kitos proceso taisyklės, nei pačiame kodekse, tačiau jos turi būti nustatytos įstatymu.⁴⁸ Taip pat ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas nustato, kad taikant Europos Sąjungos teisės aktus kituose įstatymuose gali būti nustatytos kitokios normos, taisyklės, kuriomis privaloma vadovautis prieš vadovaujantis kodeksu.⁴⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas vėlgi nurodo, kad įgyvendinant Europos Sąjungos aktus kituose įstatymuose gali būti numatyti kitos proceso taisyklės.⁵⁰ Tačiau minėtuose kodeksuose nurodyta, kad šios taisyklės jau yra suderintos su Europos Sąjungos teisės aktais.⁵¹ Taigi išanalizavus jau keturis Lietuvos Respublikos kodeksus pastebima, kad virš nacionalinės teisės taikoma Europos Sąjungos teisė ir tarptautinė teisė. Tokiu atveju, kai nacionaliniai teismai taiko Europos Sąjungos teisę, jie turi atsižvelgti į teisės akto tiesioginį ar netiesioginį veikimą bei siekti aktą pritaikyti teisingai. Tam, kad jie galėtų kuo tikslingiau pritaikyti Sąjungos teisės aktą, jiems padeda Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo procedūra. Tiek jau priimti prejudiciniai sprendimai dėl konkretaus Sąjungos teisės akto, tiek kreipimasis nauju klausimu apima bendradarbiavimą bei parodo pasitikėjimo santykius tarp nacionalinių teismų bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo.

Pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją, Lietuva vykdo užsienio politiką remiantis remiantis tarptautinės teisės aktais bei principais, taip palaikydama tarptautinę santarvę ir gerovę, gindama piliečius.⁵² Tačiau bene aiškiausiai nurodantis Europos Sąjungos teisės vietą Lietuvos teisėje yra Lietuvos Respublikos Konstitucinis aktas dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje. Būtent šio akto pagalba buvo nustatyti pagrindai dėl teisių paskirstymo bei viršenybės principo. Pastarasis aktas nurodo, kad Lietuvos Respublika atiduoda dalį savo institucijų kompetencijos Europos Sąjungai, kadangi yra jos valstybė narė tiek, kad galėtų naudotis savo narystės įsipareigojimais bei teisėmis, kaip ir kitos valstybės narės. Taip pat nurodomas ir Europos Sąjungos teisės inkorporavimas į Lietuvos Respublikos teisę bei viršenybės principas prieš Lietuvos

⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340; suvestinė redakcija: *Teisės aktų registras*, 2020m. sausio 30d., nr. IX-743, 1.4 straipnis

⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262; suvestinė redakcija: *Teisės aktų registras*, 2020m. sausio 1d., nr. VIII-1864, 1.3 straipsnio 3dalis

⁵⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341; suvestinė redakcija: *Teisės aktų registras*, 2020m. sausio 1d., nr. IX-785, 1straipnio 3dalis

⁵¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741; suvestinė redakcija: *Teisės aktų registras*, 2020m. sausio 1d., nr. VIII-1968, 1straipnio 3 dalis

⁵² Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014, 135 straipnis

Respublikos teisę.⁵³ Valstybėms narėms priskiriama pareiga taikyti Europos Sąjungos teisę pirmiau, nei nacionalinę, tačiau taipogi joms suteikiama teisė ir kartu pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, kai nacionaliniam teismui kyla klausimas dėl Sąjungos teisės akto aiškinimo ar galiojimo. Todėl reikalavimas suteikti teisės viršenybę Sąjungos teisei yra pagrįstas, kadangi Teisingumo Teismas siekia bendradarbiavimo su nacionaliniais teismais dėl Sąjungos teisės aktų taikymo. Jungiantis į tarptautines bendruomenes valstybėms atitinkamai kyla tarptautinės teisinės pareigos, kurios turi atsispindėti šių valstybių narių institucijų veikloje.⁵⁴

Kaip nurodoma H. Kelzeno, nacionalinė norma, kuri prieštarauja tarptautinei, teisei gali būti palyginama su antikonstituciniu įstatymu, kadangi tarptautinė teisė turi viršenybę prieš nacionalinę teisę, todėl iš karto yra negaliojanti ir prieštaraujanti.⁵⁵ Visgi nacionalinė teisė yra pastatyta iš tarptautinės teisės pamatų, o normų kolizijų išvengti yra sunku, todėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, su nacionalinių teismų pagalba, užpildo teisės spragas bei padeda nacionaliniams teismams teisingai taikyti Europos Sąjungos teisę.

Pastebėta, kad nacionaliniai teismai ne itin norėjo priimti Europos Sąjungos teisę kaip viršesnę už nacionalinę teisę, todėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismas konstatavo, kad nacionaliniai teismai turi taikyti Europos Sąjungos teisę virš nacionalinės teisės⁵⁶. Dėl šios priežasties prejudiciniu sprendimu byloje *Costa v. ENEL* Teisingumo Teismas išaiškino viršnacionalinį Europos Sąjungos teisės pobūdį.⁵⁷ Todėl Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės santykio problema pirmą kartą buvo išnagrinėta Teisingumo Teismo sąveikos su nacionaliniais teismais būdu, kadangi į jį buvo kreiptasi su prašymu priimti preliminarų nutarimą⁵⁸. Valstybės narės prisiima tarptautines pareigas, kurių privalo laikytis. Viena iš šių pareigų priklauso nacionaliniams teismams - Europos

⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, nr. 111-4123

⁵⁴ CRAIG, P. DE BURCA, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materials, Sixth edition*, OUP Higher Education Division, 2015. p. 183

⁵⁵ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*, Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 46

⁵⁶ CRAIG, P. DE BURCA, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materials, Sixth edition*, OUP Higher Education Division, 2015. p. 275

⁵⁷ KYBARTIENĖ, E. *Subjektai, turintys teisę kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Europos Sąjungos teisę*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015., p. 17

⁵⁸ JARUKAITIS, I. *Europos Bendrijų Teisės viršenybė ir valstybių narių bei Lietuvos Respublikos teisė iš Teisė*, Vilnius, 2000, 37, p. 49

Sąjungos teisės viršenybės užtikrinimas. Tai tapo visos tarptautinės teisės pareiga po *Costa v. ENEL* sprendimo.⁵⁹

Valstybių narių nacionaliniai teismai skirtingu metu ir skirtingomis sąlygomis priėmė Europos Sąjungos teisės viršenybę. Panagrinėjus didžiųjų valstybių nacionalinę teisę bei praktiką pastebimas skirtingas Europos Sąjungos teisės taikymas nacionaliniuose teismuose. Pavyzdžiui Prancūzijos nacionaliniai teismai iš pradžių nepripažino Europos Sąjungos teisės viršenybės ir taikė savo nacionalinę teisę pirmiau. Tačiau Prancūzijos Konstitucijoje numatyta, kad tarptautinės teisės aktai bei sutartys turi viršenybę prieš Parlamento priimtus aktus.⁶⁰ Todėl nacionalinių teismų teisėjai turi pareigą taikyti ir remtis pirmiausia tarptautiniu aktu, jeigu to reikalauja teisė. Prancūzija vėliau pakeitė savo praktiką ir pradėjo taikyti Europos Sąjungos teisę kaip viršensę teisę ir jai teikė pirmenybę pati pripažindama savo Konstitucijos 55 straipsnį.⁶¹ Tačiau Prancūzijos nacionaliniai teismai nesutinka, kad Europos Sąjungos teisė yra viršesnė už Konstituciją.⁶²

2.2. ES teisės aktų veikimas nacionalinėje teisėje

Europos Sąjungos teisės vieta ir veikimas valstybių narių teisėje priklauso nuo valstybių narių vidaus teisės ir sistemos bei valstybės pasirinkto modelio. Europos Sąjungos teisė pagal savo pobūdį, būdama ne tik tarptautinė teisė, o speciali savita sistema, turi savo vietą valstybių narių teisėje: ji yra integruota, nacionalinės teisės dalis.⁶³ Egzistuoja dvi teorijos bei modeliai dėl tarptautinės teisės vietos nacionalinėje teisėje:

- monistinė - kai tarptautinės teisės aktas tiesiogiai veikia valsybės nacionalinėje teisėje ir nereikia jokio specialaus papildomo akto, kaip įstatymo, kad ši tarptautinės teisės norma veiktų vidaus teisėje;
- dualistinė - kai tam, kad tarptautinės teisės norma veiktų nacionalinėje teisėje reikalingas papildomas nacionalinės teisės aktas, kaip įstatymas, tam, kad būtų įtvirtintas valstybės teisės sistemoje.

Visgi atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės pobūdį ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo argumentavimą, Europos Sąjungos teisei labiau palanki ir

⁵⁹ CRAIG, P. DE BURCA, G. *The Evolution of EU Law: Texts, Cases, and Materielias*, Second edition, Oxford University Press, 2011. p. 183

⁶⁰ Prancūzijos Konstitucija, *Official Bulletin*, 1958, nr. 9151-9172, 55 straipnis

⁶¹ CRAIG, P. DE BURCA, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materielias*, Sixth edition, OUP Higher Education Division, 2015. p. 295

⁶² CRAIG, P. DE BURCA, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materielias*, Sixth edition, OUP Higher Education Division, 2015. p. 296

⁶³ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law*, Fourth edition, Routledge, 2016. p. 353

priimtinesnė monistinė teorija⁶⁴ - kad Sąjungos teisė veiktų tiesiogiai valstybių narių teisėje nuo pat tam tikro akto priėmimo momento ir valstybėms narėms nereikėtų priimti jokių papildomų aktų tam, kad Europos Sąjungos teisės aktas veiktų narės vidaus teisėje. Tačiau Europos Sąjungos teisės ir nacionalinės teisės sąveika nesustoja tik monistinė ar dualistinė teorija, ypač bandant apibrėžti santykius tarp Sąjungos teisės ir konstitucinių valstybių narių teisių.

Priklausomai nuo Europos Sąjungos teisės akto kai kuriems iš jų papildomų įstatymų nereikia - jie privalomai taikomi valstybių narių teisėje visu savo galiojimo metu. Tokie teisės aktai yra Europos Sąjungos steigimo bei kitos sutartys, principai bei Europos Pagrindinių Žmogaus Teisių ir Laisvių Konvencija. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nurodė reikalavimą valstybėms narėms, kad tokios nuostatos yra privalomai savaime vykdomos⁶⁵ ir joms nereikia papildomų įstatymų, kad jos veiktų nacionalinėje valstybių teisėje, tai yra tiesioginio veikimo teisės aktai. Taipogi atsisakė pripažinti nacionalinės teisės procedūras, kuriomis sutartys integruojamos į nacionalinę teisę ir teigė, kad sutartimis nacionalinių teismų teisėjai privalo remtis tiesiogiai, kadangi jos nuo pat priėmimo momento yra privalomos visoms valstybėms narėms.⁶⁶

Europos Sąjungos taptautinės sutartys sudarytos su subjektais, kurie nėra Europos Sąjungos subjektai, turi tiesioginio veikimo poveikį visų valstybių narių teisėje, tačiau tam, kad jos turėtų efektyvų ir teisingą veikimą, jos privalo būti pakankamai aiškios ir tikslios.⁶⁷ Tikslumo ir konkretumo reikalavimas padeda nacionalinio teismo teisėjui teisingai pritaikyti Sąjungos teisės aktą, bet kilus klausimui teismas kreipiasi į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo arba remiasi jau anksčiau priimtu prejudiciniu sprendimu dėl šio teisės akto - pasitiki Teisingumo Teismo praktika.

Kiti Europos Sąjungos teisės aktai, kaip reglamentai, direktyvos, sprendimai ir rekomendacijos ne visada turi tiesioginį veikimą. Tokiu atveju valstybė privalo priimti papildomą įstatymą, kuriuo įveda to akto veikimą į nacionalinę teisę.

2.2.1. Reglamentai

Reglamentas yra privalomas nuo pat jo priėmimo momento. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas teigia, kad valstybės narės turi pareigą netrukdyti reglamentų

⁶⁴ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 353

⁶⁵ CRAIG, P. DE BURCA, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materials, Sixth edition*, OUP Higher Education Division, 2015. p. 190

⁶⁶ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 354

⁶⁷ CHALMES, D., DAVIES G., MONTI G. *European Union Law, Second edition*, Cambridge University Press, 2010, p. 285

tiesioginiam veikimui jų viduje.⁶⁸ Tai reiškia, kad valstybių narių teismai privalo tiesiogiai taikyti reglamentą, kai nacionalinės teisės norma konkuruoja, prieštarauja reglamentui. Tokiu atveju tai yra teisėjo pareiga taikyti tiesiogiai veikiančią reglamente esančią normą, ne nacionalinės teisės normą. Priimtas reglamentas iškart tampa nacionalinės teisės dalimi ir jo perkelti į nacionalinę teisę nereikia.⁶⁹

Toks reikalavimas labiausiai paveikia nacionalinių teismų, teisėjų darbą, kadangi jie turi užtikrinti, kad sprendimas būtų priimtas taikant teisingą nacionalinę ar Europos Sąjungos teisės normą. Tam, kad nacionalinio teismo teisėjas teisingai pritaikytų Sąjungos teisės normą, Teisingumo Teismas teikia pagalbą savo išaiškinimais, todėl netgi reikalaujant nacionalinių teismų teisėjų taikyti tiesioginio taikymo Sąjungos teisės aktą, visuomet egzistuoja bendradarbiavimas bei sąveika su Teisingumo Teismu.

Viena iš teisėjo pareigų, kai susiduriama su teisiniu klausimu dėl reglamento ar jo galiojimo, yra patikrinti Teisingumo Teismo praktiką susijusią su šiuo reglamentu, t.y. remtis praeitu Teisingumo Teismo sprendimu priimant savo sprendimą arba stabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į Teisingumo Teismą pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį. Taipogi aktualu teisingai taikyti Europos Sąjungos teisę, šiuo atveju reglamentą dėl to, kad reglamentai įtvirtina ir asmenų teises, o nacionalinių teismų teisėjų pareiga yra šias teises užtikrinti taikant reglamente esančią normą ar kreipiantis į Teisingumo Teismą dėl šios normos išaiškinimo.⁷⁰

2.2.2. Direktyvos

Direktyvos yra adresuojamos vienai, kelioms ar visoms valstybėms narėms⁷¹, taigi jos nebūtinai bus privalomos visoms Europos Sąjungos valstybėms narėms. Tačiau valstybių narių, kurioms adresuotos direktyvos, teisėjai turi pareigą užtikrinti, kad jos bus taikomos ir jų tikslai bus įvykdyti. Tai yra vienas iš Europos Sąjungos teisės taikymo metodų, kuriuos vykdo valstybių narių nacionaliniai teismai taip užtikrindami vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra nutaręs, kad direktyvos yra privalomos nuo to momento, kai valstybei narei yra pranešama apie jos privalomą perkėlimą į nacionalinę teisę. Tada pradeda eiti terminas, per kurį jos privalo priimti

⁶⁸ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 355

⁶⁹ CRAIG, P. DE BURCA, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materials, Sixth edition*, OUP Higher Education Division, 2015. p. 198

⁷⁰ CRAIG, P. DE BURCA, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materials, Sixth edition*, OUP Higher Education Division, 2015. p. 199

⁷¹ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 356

įstatymą perkeliant direktyvą. Tačiau nacionalinių teismų teisėjai neturi pareigos taikyti direktyvos, kuri dar nėra perkelta ir terminas ją perkelti dar nėra suėjęs⁷², kas reiškia, kad ir prejudicinio sprendimo kreiptis dar nereikėtų. Būtent nacionalinių teismų teisėjams, kurie taiko direktyvas, jų privalomumas atsiranda nuo perkėlimo momento. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas teigia, kad nacionaliniai teismų, jų teisėjų pareiga yra interpretuoti savo įstatymus laikantis Europos Sąjungos teisės, bendrijos reikalavimų.⁷³ Nacionalinių teismų teisėjai turi aiškinti nacionalinę teisę atsižvelgiant į direktyvas, kas ir parodo, kad direktyvos, nors ir neturi visiško tiesioginio taikymo, yra privalomos valstybėms narėms, kadangi jomis užtikrinamos žmonių teisės.

2.2.3. Sprendimai

Sprendimai priimti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo yra privalomi ir veikia tiesiogiai.⁷⁴ Jie neturi papildomų perkėlimų į nacionalinę teisę ir tai yra nacionalinių teismų pareiga remtis sprendimais, kurie jau priimti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo dėl Europos Sąjungos teisės. Ypatingai atsižvelgiant į jau priimtus prejudicinius sprendimus, kurie taipogi yra privalomos teisinės galios ir atspindi Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimą palaikant teisingą Sąjungos teisės aiškinimą. Ši sąveika tęsiasi toliau, kuomet valstybės narės teismas taiko jau priimtą prejudicinį sprendimą dėl Europos Sąjungos teisės akto, nagrinėjant savo bylą, taip parodydamas pasitikėjimą bei bendradarbiavimą su Teisingumo Teismu.

2.3. ES teisė ir konstitucinė teisė - sąveika ir kolizija

Pagal Europos Sąjungos bei tarptautinę teisę, kai kyla normų kolizija tarp pastarosios ir nacionalinės teisės, tarptautinė teisė turi jau šiame darbe aptartą viršenybę prieš nacionalinę teisę ir normų kolizija išsprendžiama taikant Europos Sąjungos ar tarptautinės teisės aktą. Tokią koliziją nesunku išspręsti, kai tai yra įstatymo ar poįstatyminio teisės akto susidūrimas su tarptautine sutartimi ar kitu teisės aktu, tačiau sudėtingesnė kolizija yra tarp konstitucinės valstybių narių teisės ir Europos Sąjungos teisės.

Kiekvienos valstybės narės Konstitucija yra aukščiausios galios nacionalinės teisės aktas, kuris turi viršenybę prieš kitus nacionalinės teisės aktus. Konstitucija taipogi įtvirtina prigimtines žmogaus teises, kurios yra konstitucinės teisės dalis⁷⁵, be abejo ginamos ir Europos Sąjungos teisės aktu. Tarptautinės teisės aktai, būdami priimti

⁷² KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 358

⁷³ HORSPOOL, M., HUMPHREYS, M. *European Union Law, Fourth edition*, Oxford University Press, 2006, p. 166

⁷⁴ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 358

⁷⁵ ŽALIMAS, D. Lietuvos Konstitucinės tapatybės ir žmogaus teisių apsaugos sąveika iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2017, 24(1), p. 38

tarptautinei bendruomenei, tai yra - privalomi valstybėms narėms, iš savęs yra aukštesnės teisinės galios už nacionalinius teisės aktus, o juos taikyti valstybės narės privalo prieš nacionalinę teisę.⁷⁶ Valstybių narių nacionaliniai teismai negali atsisakyti taikyti Europos Sąjungos teisės ir neigti jos autoriteto.⁷⁷ Tačiau kaip veikia konstitucinės teisės ir Sąjungos teisės sąveika? Kai kurių valstybių narių teismai renkasi taikyti savo Konstituciją ir teigia, kad jos negali netaikyti pamatinio savo valstybės teisės akto, o remtis Europos Sąjungos teisės aktu. Visgi, konstitucinė teisė, kaip ir Europos Sąjungos teisė yra taipogi savarankiška ypatinga teisės sistema. Todėl lyginti šių teisinių sistemų hierarchiją sunku - monistinė teorija apibūdinti šių teisių sąveiką netinka, tai labiau paraleliniai santykiai⁷⁸. Tai kyla iš abiejų autonominių sistemų prigimties.

Lietuvos Respublikos konstitucinis teismas ne vienoje iš savo nutarčių teigė, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija yra svarbi Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui.⁷⁹ Todėl pats Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pripažįsta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų svarbą ir reikšmę Lietuvos teisinėje sistemoje. Taip pat tai yra viena iš valstybių narių pareigų, prisijungiant prie bet kokios tarptautinės sutarties įsitikinti, kad ji būtų suderinta su valstybės teise, Konstitucija, užsienio politika, tikslais pagal valstybių nacionalinę teisę. Lietuvos Respublikos pavyzdžiu ši pareiga kyla iš tarptautinių sutarčių įstatymo - tikrinamas tarptautinių sutarčių tikslingumas.⁸⁰ Pats Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pasakęs, kad tarptautinės sutartys, Konstitucijos požiūriu, yra tarptautinės teisės reglamentuojami susitarimai, jie traktuojami kaip Vyriausybės priimti teisės aktai.⁸¹

Atsižvelgiant į valstybių narių aukščiausiųjų teismų argumentavimą kodėl jie renkasi taikyti konstitucinę teisę, o ne Europos Sąjungos teisę išvelgiama, kad neneigiamą Europos Sąjungos teisės viršenybę, o, atsižvelgiant į Konstitucijos pobūdį,

⁷⁶ CRAIG, P. DE BURCA, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materials, Sixth edition*, OUP Higher Education Division, 2015. p. 273

⁷⁷ CRAIG, P. DE BURCA, G. *The Evolution of EU Law: Texts, Cases, and Materials, Second edition*, Oxford University Press, 2011 p. 199

⁷⁸ GRIČIŪNAS, P. Prejudicinio sprendimo instrumentas Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje iš *Teisė*, Vilnius, 2019, Vol. 113, p. 81

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014m. balandžio 14d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008m. birželio 26d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Vilnius, Nr. KT13-N5/2014, 7.2 punktas byloje

⁸⁰ Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas, *Valstybės žinios*, 1999, nr. 60-1948; suvestinė redakcija: 2015m. balandžio 1d., 4 straipnis

⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014m. lapkričio 3d. sprendimas Dėl pareiškėjo - Klaipėdos Apygardos Administracinio Teismo prašymo ištirti Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutarties dėl socialinės apsaugos 33 straipsnio 1 dalies atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymui. Vilnius, Nr. KT47-S32/2014. 7punktas byloje

renkamasi taikyti ją.⁸² Būtent patys nacionaliniai teismai pripažįsta Konstitucijos viršenybę prieš kitus teisės aktus, jie gerbia savo konstitucinę sistemą ir teisę, kaip atskirą sistemą. Kaip jau minėta, Prancūzijos nacionaliniai teismai renkasi neiškelti Europos Sąjungos teisės virš Prancūzijos konstitucinės teisės ir kylant kolizijai tarp šių - taikyti Konstituciją.⁸³

Svarbu paminėti ir valstybių narių konstitucinių teismų vaidmenį susiduriant su Europos Sąjungos Teisingumo Teismu. Pagal pastarojo teismo doktriną, kai nacionalinis teismas kreipiasi į Konstitucinį Teismą su klausimu dėl nacionalinės teisės akto konstitucingumo, jis sustabdo bylos nagrinėjimą. Tačiau, jeigu, kai jau pasikreipta į konstitucinį valstybės narės teismą dėl nacionalinės teisės normos konstitucingumo, kyla konfliktas tarp tos nacionalinės teisės normos ir Europos Sąjungos teisės, nacionalinis teismas privalo iškart taikyti Europos Sąjungos teisės normą - nelaukti Konstitucinio teismo sprendimo.⁸⁴ Valstybių narių teismai skirtingai aiškina ir pačios Europos Sąjungos teisės vietą valstybėse narėse: pavyzdžiui Belgijos teismai konstatavo, kad Europos Sąjungos teisė yra jos nacionalinės teisės neatsiejama dalis, tuo tarpu Nyderlandai pakeitė savo Konstituciją, kuria įtvirtino Europos Sąjungos teisės viršenybę.⁸⁵ Italijos teismai suvokia Europos Sąjungos teisę kaip einančią lygiagrečiai su Italijos teise.

Konstituciniai teismai turi išskirtinę jurisdikciją dėl specialios konstitucinės teisės sistemos, tačiau, kaip jau aptarta šiame darbe, jie taipogi gali kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Taigi pastebimi bendradarbiavimo bei draugiškumo santykiai, hierarchijos nebuvimas bei pusiausvyros palaikymas tarp teismų.⁸⁶ Konstitucinis teismas atitinka „teismo“ sąvoką pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipnį, todėl taipogi gali kreiptis prejudicinio sprendimo⁸⁷. Nacionalinių teismų, kurių sprendimai nebegali būti apskundžiami pareiga kreiptis prejudicinio sprendimo tenka ne tik bendrosios ir specialiosios kompetencijos teismams, tačiau ji apima ir konstitucinius teismus.⁸⁸ Lietuvos Respublikos pavyzdžiu Konstitucinis

⁸² CRAIG, P. DE BURCA, G. *The Evolution of EU Law: Texts, Cases, and Materielias, Second edition*, Oxford University Press, 2011. p. 201

⁸³ CRAIG, P. DE BURCA, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materielias, Sixth edition*, OUP Higher Education Division, 2015. p. 296

⁸⁴ CRAIG, P. DE BURCA, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materielias, Sixth edition*, OUP Higher Education Division, 2015. p. 271

⁸⁵ HIX, S. *Europos Sąjungos politinė sistema*, Vilnius, Eugrimas, 2006, p. 167

⁸⁶ GRICIŪNAS, P. Prejudicinio sprendimo instrumentas Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje iš *Teisė*, Vilnius, 2019, Vol. 113, p. 82

⁸⁷ KYBARTIENĖ, E. Konstituciniai teismai Europos Sąjungos teisinėje erdvė iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2007, 7(97), p. 58

⁸⁸ KŪRIS, P. Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme iš *Jurisprudencija*, Liuksemburgas, 2006, 6(84), p. 11

Teismas atsižvelgia į materialiąją Europos Sąjungos teisės pusę ir taiko ją, kuomet tai yra būtina nagrinėjamoje byloje.⁸⁹

2.4. Kreipimasis prejudicinio sprendimo kaip bendradarbiavimo priemonė

Atsižvelgiant į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo funkciją užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą Europos Sąjungoje aktualu, kad būtent jis aiškina Europos Sąjungos teisę,⁹⁰ užpildo spragas, o nacionaliniai teismai turi laikytis jo išaiškinimų. Tačiau ne tik pats Europos Sąjungos Teisingumo Teismas aiškina šią teisę savo iniciatyva, bet patys valstybių narių teismai kreipiasi į jį su prašymais padėti išaiškinti tam tikus Europos Sąjungos teisės aktus. Žinoma, kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su bylomis gali ne tik valstybių narių teismai, tačiau ir pačios Europos Sąjungos institucijos bei valstybių narių vyriausybės su ieškiniais dėl panaikinimo, neveikimo, pažeidimo tyrimo procedūrų, apeliaciniiais skundais.⁹¹ Šiam darbui aktuali yra bene labiausiai žinoma Europos Sąjungos Teisingumo Teismo funkcija - prejudicinio sprendimo priėmimas, kai valstybės narės teismai kreipiasi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Būtent šiuo aspektu parodomas bendradarbiavimas tarp nacionalinių teismų bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo⁹² - nacionaliniai teismai, nagrinėdami bylas ir priimdami sprendimus turi pareigą laikytis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų. Nacionalinių teismų pareiga taikyti Europos Sąjungos teisę taip pat apima ir tiesioginį kreipimąsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą.

Pagal Europos Sąjungos teisę nacionaliniai valstybių narių teismai yra laikomi Europos Sąjungos teismais, nes jie turi paisyti Europos Sąjungos teisės normų bei užtikrinti teisingą šios teisės veiksmingumą.⁹³ Iš to išplaukia išvada, kad nacionaliniam teismui, kilus bet kokiam klausimui dėl Europos Sąjungos teisės akto galiojimo ar taikymo, privaloma stabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Tai parodo ir Teisingumo Teismo bei prejudicinių sprendimų, teisingo Sąjungos teisės taikymo svarbą, kadangi nacionalinis teismas negali tęsti savo bylos nagrinėjimo, kol Teisingumo Teismas nepriims savo sprendimo. Pagal

⁸⁹ JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos Ekonominė Konstitucija kaip papildoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos dimensija: tyrimų kontūrai iš *Teisės problemos*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, Nr. 2(84), p. 87

⁹⁰ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 96

⁹¹ DIETER BORCHARDT, Klaus. Europos Sąjungos teisės pagrindai, ES leidinių biuras, 2011. p. 67

⁹² LIMANTĖ, A. *Prejudicinio sprendimo procedūros kaip alternatyvos privačių subjektų teikiams ieškiniams dėl ES teisės akto panaikinimo trūkumai* iš *Teisė*, Vilnius, Vilniaus universitetas, 2011 79., p. 49

⁹³ *Transnacionalinės teisinės sistemos - santykio ir sąveikos problemos*, Mokslo studija, Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2014 p. 75

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį įtvirtinta valstybių narių galimybė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo ir nustatyta šio teismo jurisdikcija: Teisingumo Teismas gali priimti prejudicinį sprendimą dėl Europos Sąjungos sutarčių išaiškinimo ar institucijų, įstaigų, organų aktų galiojimo ir išaiškinimo. Svarbu išsiaiškinti - ar prejudicinio sprendimo kreiptis yra privaloma?

Pirmiausia, prejudicinio sprendimo kreipimosi privalomumas priklauso nuo nacionalinio teismo instancijos. Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnio 2 pastraipą nurodoma, kad žemesnių instancijų teismams kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo galima, kada jie mano, kad tai yra reikalinga. Tuo tarpu to paties akto 3 pastraipoje nurodoma, kad būtent paskutinės, aukščiausios instancijos teismams, kurių sprendimai jau nebeapskundžiami, kreiptis į Teisingumo Teismą yra privaloma.⁹⁴ Antra, panagrinėjus šį straipsnį kyla išvada, kad tai yra kaip apsaugos mechanizmas nuo to, jeigu žemesnės instancijos teismas nesikreipia į Teisingumo Teismą, kai kyla neaiškumas dėl Europos Sąjungos teisės akto. Tuomet aukščiausios instancijos teismui yra privaloma kreiptis prejudicinio sprendimo, kas parodo, kad jų vaidmuo yra lemiamas dėl tinkamo Europos Sąjungos taikymo.⁹⁵ Vis dėlto reikia prisiminti, kad visų instancijų nacionaliniai teismai turi kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, jeigu kyla bet kokia abejonė dėl Europos Sąjungos teisės akto taikymo. Tokiu būdu pamatomas bendradarbiavimas užtikrinant kuo tikslesnį ir kuo artimesnį Europos Sąjungos tikslams Sąjungos teisės aiškinimą.

Teisės aktas, kuris padeda nacionaliniams valstybių narių teismams su kreipimusi dėl prejudicinio sprendimo ir visa procedūra yra Europos Sąjungos Teisingumo Teismo rekomendacijos nacionaliniams teismams dėl prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo. Pagal šį aktą nacionaliniams teismams nurodoma kuris iš teismų nagrinėja pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kada galima pateikti tokį prašymą, dėl kokių teisinių klausimų bei įvairių detalių, pavyzdžiui tinkamo momento prejudicinio sprendimo prašymui pateikti. Prašymys priimti prejudicinį sprendimą nagrinėja Teisingumo Teismas.⁹⁶ Būtent šiam teismui yra patikėta jurisdikcija tokiems sprendimams priimti, nors Bendrajam Teismui taipogi kai kuriais klausimais

⁹⁴ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 389

⁹⁵ ŽALIMIENĖ, S. *Nacionalinio teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas* iš Teisė, Vilnius, Vilniaus universitetas, ISSN 1392-1274, 2011, p. 149

⁹⁶ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 388

galima priimti prejudicinius sprendimus, šia galimybe dar niekada nebuvo pasinaudota, dėl to šiuo momentu prejudicinius sprendimus priima tik Teisingumo Teismas.⁹⁷

Pats prejudicinio sprendimo institutas buvo sukurtas kaip teismų bendradarbiavimo priemonė. Abi pusės, tai yra abu teismai, tiek nacionalinis teismas, tiek Europos Sąjungos Teisingumo Teismas turi tam svarbią paskirtį ir tikslą. Nacionalinis teismas, kurio pareiga vykdant teisingumą yra užtikrinti, kad Europos Sąjungos teisė būtų taikoma valstybėje narėje teisingai ir be spragų, kreipiasi į Teisingumo Teismą, kai kyla klausimai dėl Europos Sąjungos teisės taikymo ar galiojimo, o šis, būdamas geriausiai Europos Sąjungos teisę išmananti institucija, išnagrinėja klausimą ir atsako nacionaliniam teismui. Taip Teisingumo Teismas užtikrina, kad valstybėse narėse formuosis tokia praktika, kuri atitiks Europos Sąjungos teisę, ir įsitikina, kad nacionaliniai teismai nepriimtų sprendimų, kurie prieštarautų Europos Sąjungos teisei.⁹⁸

Taip pat svarbu paminėti, kad tarp nacionalinių teismų ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nėra hierarchijos⁹⁹, santykiai nėra subordinacinio pobūdžio. Europos Sąjungoje nėra laikoma, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismas hierarchiškai yra viršesnis už nacionalinius teismus, nors ir nacionaliniai teismai privalo laikytis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų. Tačiau šis privalomumas kyla ne dėl subordinacijos, o dėl to, kad nacionaliniai teismai, būdami ir Europos Sąjungos teismais, privalo užtikrinti, kad jų sprendimai neprieštarautų Europos Sąjungos teisei. Iš to galima teigti, kad prejudicinis sprendimas yra skirtas kaip bendradarbiavimo priemonė, kuri siekia kuo efektyviau ir geriau išlaikyti vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą valstybių narių teisėje, ypač nacionalinių teismų priimamuose sprendimuose.

Taip pat bendradarbiavimo pobūdį parodo ir tai, kad prejudicinio sprendimo gali prašyti tik teismas, ne fizinis ar juridinis asmuo, ar Europos Sąjungos institucija. Būtent pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo rekomendacijų nacionaliniams teismams dėl prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo 9 bei 10 straipsnius prašymo subjektas -

⁹⁷ 2012m. lapkričio 6d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo rekomendacijos nacionaliniams teismams dėl prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo, Liuksemburgas (2012/C 338/01) / Court of Justice of the European Union recommendations to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings, Luxembourg (2012/C 338/01) 3 straipsnis

⁹⁸ LIMANTĖ, A. *Prejudicinio sprendimo procedūros kaip alternatyvos privačių subjektų teikiamiems ieškiniams dėl ES teisės akto panaikinimo trūkumai* iš Teisė, Vilnius, Vilniaus universitetas, 2011 79., p. 49

⁹⁹ KŪRIS, P. Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme iš *Jurisprudencija*, Liuksemburgas, 2006, 6(84), p. 8

nacionalinis teismas. Dėl to, kad kreiptis gali tik nacionaliniai teismai įžvelgiama nacionalinių teismų ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sąveika.¹⁰⁰

Neišvengiamos yra abipusio pasitikėjimo bei pagarbos problemos tarp Teisingumo Teismo ir valstybių narių aukščiausiųjų bei konstitucinių teismų.¹⁰¹ Tuo metu, kai yra pateiktas prašymas dėl prejudicinio sprendimo, jokie nacionaliniai teismai negali toliau nagrinėti bylos, ji yra sustabdyta iki tada, kol Teisingumo Teismas pateiks prejudicinį sprendimą ir atsakymą. Taip nacionalinė procedūra yra sustabdoma, teismai negali imtis veiksmų ir laukia atsakymo. Tokiu atveju, žinoma, yra uždelsiamas nacionalinio teismo sprendimas, ypač kai prejudicinis sprendimas nepriimamas greitai, tačiau atsižvelgus į tai, kad valstybė yra Europos Sąjungos narė, logiška, kad tokie klausimai turi būti išspręsti. Tokia išvada kyla ir iš teisinės viršenybės principo, ir narystės Europos Sąjungoje.

2.5. Prejudicinio sprendimo galia nacionaliniams teismams

Prejudicinis sprendimas, būdamas atsakymu į nacionalinio teismo klausimą, visgi yra Teisingumo Teismo sprendimas, kuris turi privalomą galią. Teisingumo Teismas atsako į daugybę nacionalinių teismų teikiamų prašymų priimti prejudicinį sprendimą, todėl svarbu suprasti ir šių sprendimų galią kitų valstybių narių teismams, kurie neteikė prašymo šiam prejudiciniam sprendimui priimti.

Prejudiciniai sprendimai, priimti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, taip pat kuria precedentą, kurio laikytis turėtų ir jis pats, ir nacionaliniai teismai priimdami sprendimus. Tai reiškia, kad susidūrus su klausimu, kuris jau Teisingumo Teismo išspręstas, nacionalinis teismas turi atsižvelgti į jau priimtą sprendimą nagrinėdamas bylą ir priimdamas savo sprendimą.¹⁰² Tokiu būdu palaikomas tuo konkrečiu klausimu vienodas nacionalinių teismų Europos Sąjungos teisės aiškinimas. Taigi toks precedentas naudingas nacionaliniams teismams dėl vienodo Europos Sąjungos teisės taikymo priimant sprendimus, o Teisingumo Teismui naudingas tęsiant savo veiklą ir neprieštaraujant savo praeitam sprendimui - tęsiant precedentą. Taipogi tai pagalba Teisingumo Teismui išvengti pasikartojančių prašymų priimti prejudicinį sprendimą.

¹⁰⁰ Prejudicinio sprendimo kreiptis gali ne tik bendrosios ir specialiosios kompetencijos teismai, tačiau ir konstituciniai teismai bei, jeigu atitinka Teisingumo Teismo nurodytus požymius, arbitražai. Tai įrodo, kad Teisingumo Teismas siekia draugiškų ir bendradarbiavimo santykių su visomis teisminėmis institucijomis.

¹⁰¹ LIMANTĖ, A. Recent Developments in the *Acte Clair* Case Law of the EU Court of Justice: Towards a more Flexible Approach iš *Journal of Common Market Studies*, London, 2016, Vol. 54 Nr. 6, p. 1384

¹⁰² VĖGĖLĖ, I. Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2007, 7(97), p. 41

Pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procedūras, Teisingumo Teismas, kuriam pateiktas prašymas dėl prejudicinio sprendimo gali atsisakyti jį priimti dėl to, kad vienodas prašymas prejudiciniam sprendimui priimti jau buvo teiktas ir Teisingumo Teismas į jį jau atsakė.¹⁰³ Taip pat nacionaliniams teismams leidžiama remtis ir sprendimais, kurie priimti ne prašymo dėl prejudicinio sprendimo pagrindu, o kitais kreipimosi pagrindais.¹⁰⁴ Tai parodo, kad visa Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika yra svarbi ir privaloma nacionaliniams teismams, kai šie taiko Europos Sąjungos teisę.

Atsižvelgiant į prejudicinio sprendimo pobūdį galima pastebėti, kad kadangi tai yra bendradarbiavimo priemonė tarp visų nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo,¹⁰⁵ toks bendradarbiavimas yra naudingas ne tik teismui, kuris kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo, bet ir kitiems teismams, kadangi šis klausimas dėl Europos Sąjungos teisės akto bus atsakytas ir, kilus klausimui bet kurios kitos valstybės narės teismui, galima patikrinti Teisingumo Teismo praktiką ir kreiptis dėl to paties klausimo nereiks. Žinoma, Teisingumo Teismas gali tikslinti savo praktiką, tai yra atsakyti į jau išnagrinėtą prejudicinį klausimą truputį kitaip,¹⁰⁶ kadangi normalu, jog keičiantis teisei reikalingas ir kitoks, naujesnis aiškinimas.

Todėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismo priimti prejudiciniai sprendimai turi privalomą galią nacionaliniams valstybių narių teismams, jie turi atsižvelgti į Teisingumo Teismo esančią praktiką priimdami sprendimus tam, kad užtikrintų vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą savo sprendimuose. Tai parodo, kad tai yra ne tik Teisingumo Teismo pareiga užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą, bet ir nacionalinių teismų pareiga padėti Teisingumo Teismui.

Nacionalinių teismų teisėjai turi svarbią užduotį taikant Europos Sąjungos teisę tam, kad ji būtų pritaikyta teisingai ir be spragų. Kiekvienos valstybės narės teisėjas turės skirtingą taikymo metodą atsižvelgiant į tos valstybės narės teisės modelį tarptautinės teisės atžvilgiu. Tokiu atveju priklauso nuo kada ir kaip teisėjai privalo taikyti Europos Sąjungos direktyvą ar kitą teisės aktą, tačiau visuomet išlieka pareiga pasitikėti Teisingumo Teismu ir teikti prašymus prejudiciniam sprendimui priimti siekiant bendradarbiavimo, kadangi teismų santykiai nėra subordinacinio pobūdžio. Taipogi

¹⁰³ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 393

¹⁰⁴ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 393

¹⁰⁵ LIMANTÉ, A. Recent Developments in the *Acte Clair* Case Law of the EU Court of Justice: Towards a more Flexible Approach iš *Journal of Common Market Studies*, London, 2016, Vol. 54 Nr. 6, p. 1384

¹⁰⁶ KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016. p. 393

keliami aukšti konkretumo reikalavimai Europos Sąjungos privalomo tiesioginio taikymo aktams tam, kad nacionaliniai teisėjai galėtų kuo tiksliau ir teisingiau taikyti Europos Sąjungos teisę, bet kilus klausimui dėl Sąjungos teisės akto taikymo ar galiojimo privaloma stabdyti bylos nagrinėjimą. Europos Sąjungos teisės viršenybė yra nesvetima ir privaloma visoms valstybėms narėms ir susidūrus su kolizija valstybės narės teisėjas turėtų taikyti Europos Sąjungos teisę, netgi konstitucinės teisės kolizijos atveju. Europos Sąjungos teisė bei konstitucinė teisė yra panašios savo savitumu ir specialumu, taipogi jos veikia labiau paraleliai, bendradarbiauja. Ypač tai pastebima tuo, kad ir konstituciniai teismai gali kreiptis prejudicinio sprendimo.

3. Nacionalinių teismų užtikrinama veiksminga teisinė gynyba ES ir šių dienų problematika

Veiksminga teisinė gynyba, būdama įtvirtinta tiek Europos Žmogaus Teisių Konvencijoje, tiek Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijoje, yra viena pagrindinių žmogaus teisių, kurių užtikrinimas yra kiekvienos Europos Sąjungos valstybės narės ir jų institucijų pareiga.¹⁰⁷ Šios teisės užtikrinimo priežiūrą vykdo Europos Sąjungos Teisingumo Teismas ir Europos Žmogaus Teisių Teismas. Ypač po Lisabonos sutarties įsigaliojimo, veiksminga teisinė gynyba tampa pirminės teisės dalis¹⁰⁸, todėl jos užtikrinimas yra tiesiogiai taikomas visų valstybių narių teisėje ir privalomas. Valstybės narės šiuo atžvilgiu privalo užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą visomis nacionalinėmis priemonėmis. Teismai turi vaidmenį teisinę gynybą užtikrinti pačioje praktikoje, tai yra kad asmenys galėtų efektyviai ja pasinaudoti teisminiame procese.

3.1. Nacionalinių teismų pareiga užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą

Pats veiksmingos teisinės gynybos principas turi kelias svarbias išlygas pagal savo paskirtį. Pirmiausia tai šis principas turi lygiavertiškumo paskirtį, kad procedūrinės taisyklės, kurios reglamentuoja veiksmus, kurių privaloma imtis siekiant apginti individų teises pagal Europos Sąjungos teisę, negali būti mažiau palankios nei tos, kurios reglamentuoja panašius valstybių vidaus teisės veiksmus, tai yra pagal nacionalinę teisę.¹⁰⁹ Taigi individų teisės turi būti užtikrintos Europos Sąjungos teritorijoje lygiai atsižvelgiant tiek į Europos Sąjungos teisę, tiek į nacionalinę valstybių narių teisę. Taipogi šis principas turi efektyvumo paskirtį, kuri reguliuoja būtent valstybių narių teisę į vidaus procedūras - kaip valstybės narės užtikrina šį principą. Jeigu valstybės narės procesinė teisė padaro galimybę naudotis Europos Sąjungos teisėmis labai sunkia ar beveik neįmanoma, tokios vidaus procedūros galima ir nesilaikyti.¹¹⁰

3.1.1. Veiksmingos teisinės gynybos užtikrinimo privalomumas nacionaliniams teismams

Veiksmingos teisinės gynybos užtikrinimas svarbus būtent dėl individo teisės kreiptis į nacionalinius ir Europos Sąjungos teismus, kadangi jų kreipimasis ypatingai į tarptautinius teismus yra ribotas ir sunkesnis nei valstybių narių institucijų. Todėl

¹⁰⁷ ŽALIMIENĖ, S. *Nacionalinio teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas* iš Teisė, Vilnius, Vilniaus universitetas, ISSN 1392-1274, 2011, p. 138

¹⁰⁸ JARAŠIŪNAS, E. *Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija Teisingumo Teismo jurisprudencijoje* iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2017, 24(1), p. 7

¹⁰⁹ ARNULL, A. *The Principle of Effective Judicial Protection in EU law: An Unruly Horse?* iš *European Law Review*, London, 2011, Issue 1, p. 52

¹¹⁰ ARNULL, A. *The Principle of Effective Judicial Protection in EU law: An Unruly Horse?* iš *European Law Review*, London, 2011, Issue 1, p. 52

valstybių narių nacionaliniai teismai ir teisė turi svarbią užduotį įtvirtinti kuo lygiateisiškesnę ir efektyvesnę individų kreipimąsi į Europos Sąjungos teismus - kad sąlygos nebūtų per sunkios ar neįmanomos bei suderintos su pačia Europos Sąjungos teise. Tai yra labiausiai nacionalinių teismų pareiga, labiau, nei bet kurios kitos valstybės narės institucijos, kadangi jie, esant Europos Sąjungos teismais, turi užtikrinti asmenų teises bei laisves įtvirtintas Europos Sąjungos teisėje.

Asmenys valstybėse narėse gali naudotis veiksminga teisine apsauga tokiu tikslu, kad būtų įgyvendintos visos jiems suteiktos teisės pagal Europos Sąjungos teisę valstybių narių teismuose¹¹¹ - jiems turi būti suteiktos visos galimybės pasinaudoti savo teisėmis. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad nacionaliniai teismai turi padėti savo piliečiams palaikyti artumą su Europos Sąjungos teise, tai yra, kad piliečiai jaustųsi, jog patys asmeniškai gali pasinaudoti savo teisėmis, kurios kyla iš Europos Sąjungos teisės. Todėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, bandydamas užtikrinti, kad nacionaliniai teismai tikrai užtikrintų veiksmingą teisinę gynybą piliečiams kišasi į valstybių narių procesinę teisę, sistemą¹¹², stengdamiesi bendradarbiaujant su nacionaliniais teismais užtikrinti šią teisę.

Tarptautinė nacionalinių teismų pareiga užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą pirmiausia kyla iš Europos Sąjungos Sutarties, kurios 19 straipsnyje nurodyta, kad tai yra valstybių narių pareiga numatyti teisių gynimo priemones, kurios yra būtinos užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą.¹¹³ Būtent Europos Sąjungos Sutartyje nurodoma privaloma nuostata valstybėms narėms. Ši nuostata tiesiogiai taikoma visoms valstybėms narėms ir jos savo nacionaline teise, tai yra vidaus priemonėmis, kurios yra suderintos su Europos Sąjungos teise, privalo užtikrinti veiksmingą teisinę apsaugą. Todėl, kad Europos Sąjungos Sutartis yra vienas iš teisės aktų, kurie taikomi tiesiogiai valstybėms narėms ir perkėlimo jiems nereikia, jos 19 straipsnyje nurodyta taisyklė galioja visoms valstybėms narėms pilna apimtimi ir iškart, be išimčių.

¹¹¹ SJOSTRAND, C. Effective Judicial Protection of Individuals: A duty for the Court of Justice or the National Courts? iš *Centre for European Studies, Working paper series No. 47*, Lund University, Sweden, 2012, p. 11

¹¹² SJOSTRAND, C. Effective Judicial Protection of Individuals: A duty for the Court of Justice or the National Courts? iš *Centre for European Studies, Working paper series No. 47*, Lund University, Sweden, 2012, p. 7

¹¹³ 2008m. gegužės 9d. Europos Sąjungos Sutartis, C115/13 / Treaty of European Union proclaimed on 2008 May 9th, C115/13, 19str.

Taip pat nacionalinių teismų pareiga užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą kyla iš konstitucinės teisės,¹¹⁴ kuri, kaip jau aptarta, yra ypatingos reikšmės ir svarbos teisė. Teisė į veiksmingą teisinę gynybą, būdama viena iš pagrindinių žmogaus teisių - ginti savo teises teisme, užtikrinama ir valstybių konstitucijose. Tokiu būdu užtikrinamas teisingas teisminis procesas asmeniui, kuris gina savo teises teisme. Teisė kreiptis į teismą pirmiausia kyla iš konstitucinės teisės, todėl valstybių narių teismai ją turi užtikrinti ne tik pagal Europos Sąjungos teisės aktus, bet ir pagal savo konstitucijas. Visgi, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas priežiūrą vykdo dėl to, kad šios teisės neužtikrinimas ar netinkamas užtikrinimas, vykdomas nacionalinių teismų, pažeidžia itin svarbią asmenų teisę, kuri saugoma ne tik Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijos ir Europos Žmogaus Teisių Konvencijos, bet ir valstybių narių konstitucijų. Tačiau tai nereiškia, kad jeigu ši teisė nėra įtvirtinta kažkokiame teisės akte, tai asmens teisė yra pažeista.¹¹⁵ Todėl ir svarbus nacionalinių teismų vaidmuo, tai yra kaip jie efektyviai užtikrins šią teisę.

Veiksmingos teisinės gynybos aspektu teismo vaidmuo yra esminis,¹¹⁶ tai yra jis užtikrina pagrindines žmogaus teises bei laisves. Nacionalinių teismų pareiga užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą taip pat parodo Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bei nacionalinių teismų glaudų bendradaravimą taikant Europos Sąjungos teisę, kuris yra privalomas pagal Europos Sąjungos Sutartį.¹¹⁷ Tai reiškiasi iš abipusių pareigų: nacionalinių teismų pareigos, kuri kyla iš Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnio užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą Europos Sąjungos piliečiams; Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pareigos prižiūrėti, kad nacionaliniai teismai šios pareigos laikytųsi visa apimtimi ir atitinkant Europos Sąjungos teisę. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas atlieka priežiūros ir užtikrinimo funkciją dėl to, kad tai nėra tiesiogiai jo pareiga užtikrinti Europos Sąjungos piliečių veiksmingą teisinę gynybą.

Pagal Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartiją, kurioje įtvirtintos pagrindinės asmenų teisės, kurios privalomos ir galioja visoje Europos Sąjungos teritorijoje, valstybių nacionaliniai teismai taip pat turi pareigą užtikrinti šią teisę. Pagal

¹¹⁴ ABRAMAVIČIUS, A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2009, 3(117), p. 22

¹¹⁵ ABRAMAVIČIUS, A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2009, 3(117), p. 24

¹¹⁶ PAŠKEVIČIENĖ, L. Asmens teisės kreiptis į teismą įgyvendinimas administraciniuose teismuose ikiteisminio ginčų nagrinėjimo reguliavimo aspektais iš *Dabarties iššūkiai teismams, užtikrinant žmogaus teises*, Lietuvos Respublikos vyriausiasis administracinis teismas, ISBN 978-9955-9473-5-6, 2018, p. 206

¹¹⁷ ŽALIMIENĖ, S. *Nacionalinio teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas* iš *Teisė*, Vilnius, Vilniaus universitetas, ISSN 1392-1274, 2011, p. 138

47 straipsnį kiekvienas asmuo turi teisę į veiksmingą teisinę gynybą.¹¹⁸ Kaip jau aptarta, šią teisę užtikrinti turi nacionalinis teismas. Tai pastebima ir iš jau minėto 47 straipsnio formuluotės - kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo byla per kuo trumpesnę laiką išnagrinės nešališkas, nepriklausomas teismas. Taigi šis straipsnis ne tik užtikrina asmenų teises, tačiau kelia ir pareigą valstybių narių nacionaliniams teismams užtikrinti asmenų teisę į veiksmingą teisinę gynybą. Tai nacionalinis teismas daro per Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnį. Iš to kyla išvada, kad nacionalinius teismus ši pareiga saisto per kelis privalomus tiesioginio taikymo Europos Sąjungos teisės aktus. Tokiu būdu užtikrinama kuo lygiateisiškesnė ir efektyvesnė teisinė gynyba, kuria gali naudotis kiekvienas Europos Sąjungos pilietis. Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnis skirtas būtent Europos Sąjungos piliečių teisminėms teisėms užtikrinti, nes juo ginamos tiek teisė į veiksmingą teisinę gynybą teismuose, taip pat efektyvų ir sąžiningą bylų nagrinėjimą, teisinę pagalbą. Taigi šio straipsnio paskirtis yra apginti žmonių teises teisme, o jas užtikrinti privalo nacionaliniai teismai naudodami savo vidaus priemones, teisės aktus. Todėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismas atlieka labiau priežiūros funkciją, tačiau kišasi į valstybių narių teisę, jeigu šios neteisingai užtikrina veiksmingą teisinę gynybą.

Europos Žmogaus Teisių Konvencija turi svarbų vaidmenį veiksmingoje gynyboje, kadangi ir joje šis principas ir teisė yra užtikrinti, kas parodo privalomumo efektą. 6 straipsnis nurodo, kad asmenys turi teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, tai apima kuo trumpesnę bylos nagrinėjimo trukmę, nešališką teismą, sprendimo privatumą, nekaltumo prezumpciją, aiškų kaltinimo paaiškinimą, teisę į gynybą¹¹⁹, teisę apklausti liudytojus bei nemokamai naudotis vertėjo pagalba.¹²⁰ Šis straipsnis parodo labiau veiksmingos teisinės gynybos principo veikimą baudžiamajame procese, kuriame įtariamasis ir kaltininkas turi teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. 13 straipsnis nurodo platesnę veiksmingos teisinės gynybos veikimą, kuris labiausiai susijęs su Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsniu - kad asmuo, kurio teisės ir laisvės yra pažeistos, turi teisę kreiptis į valstybės instituciją taip pasinaudodamas veiksminga teisine gynyba. Tai reiškia, kad valstybė tą turi užtikrinti Europos Sąjungos piliečiams.

¹¹⁸ Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos priimta 2000m. gruodžio 18d. Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija, 2016/C 202/02 (Charter of Fundamental Rights of the European Union proclaimed by the European Union Parliament, Committee and Commission on the 18th of December, 2000), 47 straipsnis

¹¹⁹ Teisė į gynybą apima tiek teisę gintis pačiam arba savo pasirinktu gynėju, tiek teisę į nemokamą advokato pagalbą, jeigu asmuo neturi pakankamai lėšų.

¹²⁰ 1948m. gruodžio 10d. rezoliucija 217A (III) Generalinės Asamblėjos priimta Visuotinė Žmogaus Teisių Deklaracija (The Universal Declaration of Human Rights (UDHR) proclaimed by the United Nations General Assembly on 10 December 1948 (General Assembly resolution 217 A) 6 straipsnis

Lyginant Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartiją su Europos Žmogaus Teisių Konvencija matosi jų panašumai ir veikimas kartu. Būtent abu teisės aktai užtikrina veiksmingą teisinę gynybą, Konvencija truputį plačiau apibrėžia ką ši teisė apima, tačiau Europos Sąjungos piliečius abu teisės aktai gina vienodai. Nacionaliniai teismai turi pareigą leisti ir suteikti patrauklias asmeniui aplinkybes pasinaudoti šiomis teisėmis bei laisvėmis, o kai jie to nedaro, asmuo gali ginti savo teises Europos Sąjungos Teisingumo Teisme ir Europos Žmogaus Teisių Teisme. Akivaizdus abiejų teisės aktų santykis ir veikimas visoje Europos Sąjungoje kartu rodo, kad juose nurodyta teisė į veiksmingą teisinę gynybą yra itin ginama ir užtikrinama Europos Sąjungoj. Nacionalinių teismų priežiūra, kuri vykdoma Europos Sąjungos Teisingumo Teismo įrodo, kad ši teisė užtikrinama ir teismų bendradarbiavimu.

Taigi tai yra tiek Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, tiek nacionalinių teismų pareiga užtikrinti Europos Sąjungos piliečių lygiavertę ir efektyvią teisę dėl teisminės gynybos. Teismai turi skirtingas abipuses pareigas - nacionalinis teismas turi tiesioginę pareigą padėti savo piliečiams pasinaudoti savo teisėmis. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas teigia, kad jis gali tiesiogiai kištis į nacionalinių teismų veiklą tam, kad būtų užtikrinta veiksminga teisinė gynyba, tačiau kai kurios valstybės, pavyzdžiui Lenkijos Respublikai, nesutinka su tuo ir teigia, kad tai yra jos nacionalinė teisė ir ji neturi jos keisti pagal Europos Sąjungos teisę.

3.1.2. Nacionalinių teismų veiksmai užtikrinant veiksmingą teisinę gynybą

Pagal Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnį įtvirtintos piliečių teisės yra taip pat ir privalomas nurodymas nacionaliniams teismams, kad šie privalo jas užtikrinti. Tai kyla iš Europos Sąjungos teisės viršenybės principo - nacionalinė teisė negali trukdyti Europos Sąjungos teisės veiksmingumui.¹²¹ Tačiau nacionaliniai teismai užtikrina teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą savo vidaus priemonėmis. Pačioje straipsnio formuluotėje nenurodomi tiesioginiai būdai ar taisyklės kaip nacionaliniai teismai tai turi atlikti, tačiau pastebimos kelios priemonės, kuriomis teismai turi naudotis.

Pats 47 straipsnis formuluoja, kad kai asmens teisės ir laisvės yra pažeistos, jis turi teisę į veiksmingą teisinę gynybą. Tokią teisinę gynybą, kaip jau aptarta, suteikti turi nacionalinis teismas bei užtikrinti, kad šia teise nebūtų per sunku ar neįmanoma asmeniui

¹²¹ JARAŠIŪNAS, E. Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija Teisingumo Teismo jurisprudencijoje iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2017, 24(1), p. 25

pasinaudoti.¹²² Tai reiškia, kad asmenys gali laisvai kreiptis į teismą ir reikalauti, kad būtų paisoma jų teisių. Įdomu, kad veiksminga teisinė gynyba yra skirta ne tik kaip teisė asmeniui, esančiam Europos Sąjungoje, tačiau kaip ir gairė nacionaliniams teismams, ką jie privalo daryti bent minimaliai. Pastebima, kad nurodoma asmens teisė į greitą bylos nagrinėjimą, kurį atliks nešališkas teismas, bet tai yra ir nurodymas nacionaliniams teismams, kad jie turi dirbti greitai bei kokybiškai žmonių naudai. Tai atlikti jie turi per Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnį, kuriuo nurodytas veiksmingos teisminės apsaugos užtikrinimas yra būtinas.

Nacionaliniai teismai privalo užtikrinti veiksmingą teisinę apsaugą vidaus priemonėmis - įstatymais. Teisės, nurodytos Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnyje dažnai yra perkeltos į nacionalinę teisę ir egzistuoja jos viduje. Pavyzdžiui Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse 10 straipsnyje nurodyta, kad įtariamasis, kaltinamasis ir nuteistasis, tai yra asmuo, turi teisę į gynybą ir ji užtikrinama nedelsiant, o pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeso 5 straipsnį - kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista jo teisė. Taigi atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos teisę matosi, kad teisminė gynyba, apie kurią kalbama Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijoje užtikrinta įstatymais, nors to nenurodymas įstatyme nepažeidžia asmens teisės¹²³, svarbu, kad jis galėtų ja pasinaudoti. Toks veiksmingos teisminės gynybos užtikrinimo įtvirtinimas valstybių narių nacionaliniuose kodeksuose parodo, kad ši teisė svarbi ne tik Europos Sąjungai bendrai, tačiau ir kiekvienai valstybei narei.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011m. gruodžio 8d. sprendime KME, Teisingumo Teismas nustatė kelias taisykles, kuriomis turėtų vadovautis Europos Sąjungos teismai. Teisingumo Teismas nurodė, kad veiksmingos teisminės kontrolės principas yra įtvirtintas Pagrindinių Teisių Chartijos 47c straipsnyje kaip veiksmingos teisminės gynybos teisė, ir kad teismai privalo nustatyti ar įrodymai, kuriais remiamasi yra patikimi, tikslūs, nuoseklūs, ar įrodymuose yra visa reikalinga informacija tam, kad ji pagrįstų išvadas.¹²⁴ Taigi yra reikalavimas teismams nuodugniai aiškintis bylos aplinkybes prieš nustatant baudą tam, kad ji nebūtų paskirta be pagrindo atvejais, kai ieškovai kreipiasi į Teisingumo Teismą dėl to, kad jie teigia, jog valstybė pažeidė jų teisę

¹²² ARNULL, A. The Principle of Effective Judicial Protection in EU law: An Unruly Horse? iš *European Law Review*, London, 2011, Issue 1, p. 52

¹²³ ABRAMAVIČIUS, A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2009, 3(117), p. 24

¹²⁴ SHARPSTON, E. Effective Judicial Protection through Adequate Judicial Scrutiny - Some Reflections iš *Journal of European Competition Law & Practice*, Oxford, 2013, Vol. 4, No. 6 p. 453

į veiksmingą teisminę gynybą. Pastebima, kad tam, jog būtų nustatytas veiksmingos teisminės gynybos teisės pažeidimas, reikalaujama įrodymų, kurie pakankamai pagrįstų, kad teisė iš tiesų buvo pažeista. Nacionalinių teismų pareiga užtikrinti šios teisės aktyvų ir efektyvų veikimą išlieka visuomet, kadangi teisė į veiksmingą teisminę gynybą yra viena pamatinių žmogaus teisių, įtvirtinta dviejuose tiesioginio taikymo teisės aktuose - Pagrindinių Teisių Chartijoje bei Europos Žmogaus Teisių Konvencijoje.

3.1.3. ESTT praktika dėl veiksmingos teisinės gynybos bei jos aktualumas

Teisingumo Teismas priima daugybę sprendimų, kuriuose aiškina veiksmingos teisinės gynybos svarbą ir pažeidimų apimtį. Jau aptarta, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismo paskirtis yra užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą, prižiūrėti nacionalinius teismus, kad šie teisingai ją taikytų. Veiksmingos teisinės gynybos svarbą Teisingumo Teismas nurodė pasakydamas, kad jis veiksmingai apsaugo Sąjungos teises teikdamas pirmenybę prieš pagarbą nacionalinio proceso autonomijai.¹²⁵ Tai reiškia, kad pats Teisingumo Teismas iškelia Europos Sąjungos teisės užtikrinimą prieš nacionalinę teisę, o būtent prieš nacionalinio proceso autonomiją. Iš to kyla išvada, kad Teisingumo Teismas gali kištis į nacionalinę teisę ir nacionalinį procesą su tikslu užtikrinti veiksmingą Europos Sąjungos teisės gynybą ir pagarbą valstybių narių teisėje. Būtent jeigu valstybės narės įstatymu asmeniui yra labai sunku ar neįmanoma pasinaudoti savo teise, kylančia iš Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnio, tai laikoma Europos Sąjungos teisės pažeidimu.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad veiksmingos teisinės gynybos principas yra bendrasis Europos Sąjungos principas įtvirtintas Sąjungos teisės aktuose bei daugelio valstybių konstitucinis principas.¹²⁶ Lietuvos Respublikos pavyzdžiu tai yra konstitucinė asmens teisė kartu einanti ir veikianti su kitomis asmens teisėmis.¹²⁷ Visgi valstybės narės visada yra įpareigosotos teikti veiksmingas priemones ir procedūras, kai yra įveltos teisės, kurios yra ginamos Europos Sąjungos teise. Jos privalo užtikrinti veiksmingą šių teisių veikimą bei gynimą jų viduje, kas reiškia, kad Sąjungos teisė ir priemonės kišasi į valstybių narių nacionalinę teisę - valstybės turi pareigą. Prisimenant Europos Sąjungos teisės viršenybę ir jos ištakas, tai yra kad jos svarba buvo iškelta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pradedant *Costa v. ENEL* byla dėl vienodo

¹²⁵ ARNULL, A. The Principle of Effective Judicial Protection in EU law: An Unruly Horse? iš *European Law Review*, London, 2011, Issue 1, p. 52

¹²⁶ SJOSTRAND, C. Effective Judicial Protection of Individuals: A duty for the Court of Justice or the National Courts? iš *Centre for European Studies, Working paper series No. 47*, Lund University, Sweden, 2012, p. 15

¹²⁷ ABRAMAVIČIUS, A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2009, 3(117), p. 22

Sąjungos teisės taikymo valstybėse narėse¹²⁸, galima sakyti, kad veiksmingos teisinės gynybos principo užtikrinimas yra Europos Sąjungos teisės viršenybės ir tiesioginio taikymo padarinys.¹²⁹

Veiksmingos teisminės gynybos teisė labai svarbi bei pastebima ne tik baudžiamosiose bylose, tačiau ir civilinėse bei administracinėse bylose,¹³⁰ todėl ši teisė, įtvirtinta Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnyje yra universali, tai yra taikoma viso proceso metu. Toliau nagrinėjama byla gerai iliustruoja kaip veikia veiksminga teisinė gynyba bei jos viršenybė ikiteisminiame tyrime, tai yra teismo procesui dar neprasidėjus, ir kokia ji plati.

Vienas naujausių yra 2020m. kovo 12d. prejudicinis sprendimas, kurio kreipėsi *Juzgado de Instruccion n. 4 de Badalona*, tai yra Ikiteisminio tyrimo teismas Nr. 4 Badalona, Ispanijoje. Į Teisingumo Teismą buvo kreiptasi dėl vairavimo be vairuotojo pažymėjimo ir dokumentų klastojimo. Pagrindinės bylos aplinkybės buvo tokios, kad 2018m. balandžio 20d. policija Badalonoje pateikė skundą dėl įtarimų vairavimo be pažymėjimo pažeidimų ir dokumentų klastojimo, kai kelyje patikrino asmenį VW, kuris pateikė albanų vairuotojo pažymėjimą. Po mėnesio buvo nustatyta, kad pateiktas dokumentas iš tiesų buvo suklastotas. Tų pačių metų birželio 11d. *Juzgado de Instruccion n. 4 de Badalona*, kurioje pradėta baudžiamoji byla prieš VW, nusprendė išklausti VW. Taipogi buvo paskirtas ir advokatas. Kelis kartus buvo bandyta pakviesti VW, tačiau nesėkmingai, kadangi nežinoma jo vieta, todėl teismas išleido orderį rugsėjo 27d. sulaikyti VW ir atvesti prieš teismą. 2018 m. spalio 16d. advokatė faksu išsiuntė laišką, kuriame ji pareiškė, kad atvyksta į procesą VW vardu kartu su pasirašytu įgaliojimu veikti ir sutikimu leisti jai dalyvauti byloje suinteresuoto asmens oficialiai paskirtu advokatu. Ji paprašė, kad jai būtų atsiųsti būsimi procesiniai dokumentai ir sustabdytas jos klientui išduotas arešto orderis, kuriame teigiama, kad jos klientas bet kuriuo atveju nori pasirodyti teisme. Kadangi VW neatvyko pirmą kartą iškviestas ir jam gali būti taikomas arešto orderis, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar šio asmens teisė kreiptis į advokatą gali būti atidėta, kol šis orderis nebus įvykdytas, laikantis nacionalinių įstatymų dėl asmenų teisių gynybos. Direktyvoje 2013/48 3(2) straipsnis

¹²⁸ SJOSTRAND, C. Effective Judicial Protection of Individuals: A duty for the Court of Justice or the National Courts? iš *Centre for European Studies, Working paper series No. 47*, Lund University, Sweden, 2012, p. 16

¹²⁹ RAVLUŠEVIČIUS, P. The enforcement of the primacy of the European Union law: legal doctrine and practice iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2011, 18(4), p. 1372

nurodyta teisė į galimybę kreiptis į advokatą apima valstybių narių pareigą, kad įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę privačiai susitikti ir bendrauti su advokatu, kuris atstovauja ji, taip pat kad advokatas dalyvautų apklausose, tyrimuose bei įrodymų rinkimo procedūrose.

Prejudicinis klausimas: ar Chartijos 47 straipsnis ir Direktyvos 2013/48 3(2) straipsnis turi būti interpretuojami taip, kad teisė kreiptis į advokatą turi būti pagrįstai atidėta, jei įtariamasis ar kaltinamasis neatvyksta pirmą kartą išviestas teismo ir išduotas nacionalinis, Europos ar tarptautinis arešto orderis, taip pat ar advokato pagalba ir advokato atvykimas į teismą gali būti atidėtas, kol orderis bus įvykdytas ir įtariamasis bus pristatytas į teismą policijos?

Teisingumo Teismas pareiškė, kad Direktyvos 2013/48 3(2) straipmos turėtų būti interpretuojamas taip, kad negalima atidėti naudojimosi teisės į advokatą, nes įtariamasis ar kaltinamasis neatvyko po kvietimo pasirodyti. Tai yra iš reikalavimo, kylančio iš pamatinės teisės į veiksmingą teisminę gynybą, kuri įtvirtinta Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnyje. Taigi Teisingumo Teismas į prejudicinį klausimą atsakė, kad Direktyva 2013/48, ypač 3(2) straipsnis, skaitoma atsižvelgiant į Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnį ir aiškinama taip, kad draudžiami nacionalinės teisės aktai bei nacionalinių teismų praktika, kuriuose pasinaudojimas teise kreiptis į advokatą ikiteisminiame etape gali būti atidėtas, nes įtariamasis ar kaltinamasis neatvyko po kvietimo atvykti į teismą kol nebus įvykdytas atitinkamas asmeniui išduotas arešto orderis.

Šis Teisingumo Teismo sprendimas parodo, kad nacionaliniai teismai bei nacionalinė teisė negali leisti teisės aktų ir taikyti praktikos, kuria yra pažeidžiama asmens teisė į veiksmingą teisinę gynybą. Šiuo atveju Ispanijos Ikiteisminio Tyrimo Teismas nenorėjo tęsti tyrimo, kol įtariamasis nebus pristatytas pagal išduotą arešto orderį, kai įtariamasis pasisamdė advokatę, kuri turėjo įgaliojimą ir sutikimą jį atstovauti. Tokiu atveju Teisingumo Teismas nurodė, kad Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnis yra viena iš pamatinių būtinausių žmogaus teisių, kadangi ja asmuo gali veiksmingai gintis teisme ir tai yra užtikrinimas, kad teismo procesas vyks teisingai bei greitai. Taip pat Direktyva 2013/48 užtikrina, kad asmenys, kurie yra įtariamieji ar kaltinamieji turėtų pilnavertį advokato atstovavimą visame procese. Būtent Teisingumo Teismas ir nurodė, kad nacionalinės teisės aktai neturi stabdyti šio proceso ar jam trukdyti, todėl Ispanijoje vykdoma nacionalinių teismų praktika, kad kol asmuo nebus pristatytas policijos dėl jau išduoto arešto orderio, teismas netęs tyrimo, nors atstovaujantis advokatas jau atvyko su įgaliojimu, prieštarauja Europos Sąjungos teisei ir pažeidžia vieną pagrindinių asmens

teisių - veiksmingą teisinę gynybą. Šis prejudicinis sprendimas parodo, kad vis dar dabar Europos Sąjungos Teisingumo Teismas teikia prioritetą veiksmingai teisei gynybai, draudžia ne tik nacionalinius teisės aktus, kurie trukdo asmenims pasinaudoti šia teise, bet ir nacionalinių teismų praktiką, kuria procesas yra sustabdomas, kol įtariamasis ar kaltinamasis nebus pristatytas teismui policijos pagal arešto orderį.¹³¹ Tokiu būdu taip pat pamatomas bendradarbiavimas tarp valstybių narių nacionalinės teisės ir teismų bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bei kaip Teisingumo Teismas aiškina vieną iš pareigų nacionaliniams teismams tinkamai taikyti direktyvas.¹³² Šiuo atveju nacionalinis teismas netinkamai taikė direktyvą, kas lėmė asmens teisių pažeidimą, o prejudicinio sprendimo pagalba teismai bendradarbiaudami išaiškino, kad tokia Ispanijos nacionalinių teismų praktika pažeidžia asmenų teises.

Kita byla - 2016m. rugsėjo 15d. *Oleksandr Viktoravych Tanukovych vs. Europos Sąjungos Taryba palaikoma Europos Komisijos Bendrojo Teismo sprendimas*. Ieškovas yra verslininkas ir buvusio Ukrainos prezidento Viktor Fedorovych Yanukovych sūnus. 2014m. kovo 5d. Europos Sąjungos Taryba priėmė Sprendimą 2014/119/BUSP dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų tam tikriems asmenims, subjektams ir įstaigoms, atsižvelgiant į padėtį Ukrainoje. Taip pat Taryba priėmė Reglamentą (ES) Nr. 208/2014 dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų tam tikriems asmenims, subjektams ir įstaigoms, atsižvelgiant į padėtį Ukrainoje.¹³³ Asmenų, kuriems taikomi šie teisės aktai, pavardės nurodytos šių aktų prieduose, kartu nurodyti ir įtraukimo motyvai. Šiuo atveju buvo nurodyta, kad ieškovas yra buvusio Prezidento sūnus bei verslininkas, ir kad Ukrainoje yra atliekamas tyrimas dėl dalyvavimo nusikaltimuose, susijusiuose su Ukrainos valstybės lėšų pasisavinimu ir neteisėtu jų pervedimu už Ukrainos ribų. Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje buvo paskelbtas pranešimas asmenims, kuriems šie ribojimai taikomi. Taip pat nurodyta, kad jie gali pateikti prašymą Tarybai persvarstyti sprendimą įtraukti juos į sąrašą. Ieškovas pateikė tokį prašymą, tačiau Taryba atsisakė išimti jo pavardę dėl to, kad ribojamosios priemonės vis dar pagrįstos prašymo metu.

Viename iš septynių skundžiamų pagrindų ieškovas teigė, kad buvo pažeistos jo teisės į veiksmingą teisminę gynybą dėl to, kad su juo nebuvo konsultuotasi prieš paliekant jo pavardę sąrašė, taip pat jam nenustatytas konkretus pakankamas terminas ir

¹³¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2020m. kovo 12d. sprendimas, *Juzgado de Instrucción n. 4 de Badalona v. VW*, EU:C:2020:201

¹³² ŽALIMIENĖ, S. *Nacionalinio teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas* iš Teisė, Vilnius, Vilniaus universitetas, ISSN 1392-1274, 2011, p. 138

¹³³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2017m. liepos 19d. sprendimas, *Oleksandr Viktorovych Yanukovych v. Europos Komisija*, EU:T:2017:549

nesuteikta pakankamai informacijos, dėl ko jis galėtų ginčyti savo pavardės palikimą Sprendimo 2014/119/BUSP ir Reglamento (ES) Nr. 208/2014 priedų sąrašuose. Bendrasis Teismas teigė, kad Chartijos „41 straipsnio 2 dalies a punkte įtvirtintos teisės į gynybą paisymas apima teisę būti išklausytam ir teisę susipažinti su bylos medžiaga, o teisė į veiksmingą teisminę gynybą, kuri įtvirtinta šios Chartijos 47 straipsnyje, reikalauja, kad suinteresuotasis asmuo galėtų sužinoti dėl jo priimto sprendimo motyvus¹³⁴“. Šiuo atveju ieškovo pavardės palikimas sąraše pagrįstas tik vienu aktu, kuris priimtas praėjusiais metais. Taip pat prieš priimant sprendimą paliki ieškovo pavardę sąraše Taryba nusiuntė ieškovui minėtą 2014m. gruodžio 30d. raštą ir pranešė kitu raštu 2015m. vasario 2d. apie ketinimą palikti galioti ribojamąsias priemones, su galimybe pateikti pastabų, kas reiškia, kad ieškovas galėjo susipažinti tiek su informacija, tiek su įrodymais, kuriais Taryba rėmėsi priimdama sprendimą ir galėjo laiku pateikti pastabas. Dėl to pranešimas apie įrodymus vykstant procedūrai buvo pakankamas, kad ieškovo teisė į gynybą bei teisė į veiksmingą teisminę gynybą būtų užtikrintos.

Šis sprendimas parodo, kad teisė į veiksmingą teisminę gynybą apima didelę dalį teisių, tai yra plati teisė, tačiau ji neapima visų Pagrindinių Teisių Chartijoje nurodytų teisių. Šiuo atveju ieškovas ginčijo, kad jo teisė į veiksmingą teisminę gynybą buvo pažeista dėl netinkamo konsultavimosi su juo ir pakankamos informacijos nesuteikimo dėl Tarybos sprendimo palikti jo pavardę sąraše. Bendrasis Teismas aiškino, kad teisė į veiksmingą teisminę gynybą reikalauja, kad suinteresuotasis asmuo galėtų sužinoti dėl jo priimto sprendimo motyvus, tačiau teisė į gynybą, teisė būti išklausytam ir susipažinti su bylos medžiaga nėra veiksmingos teisminės gynybos uždavinys, tačiau visai kitos teisės, kurias, be abejo, turi užtikrinti nacionalinė teisė bei teismai, nes jos kyla iš Europos Sąjungos ginamų teisių. Kaip aptarta, valstybės narės savo nacionalinėmis priemonėmis užtikrina Europos Sąjungos teisės veiksmingą veikimą vidaus teisėje, kas kyla iš narystės Sąjungoje kylančių pareigų.

3.2. Lenkijos teismų reforma ir jos įtaka veiksmingai teisei gynybai

Veiksminga teisinė gynyba yra kiekvienos Europos Sąjungos valstybės narės teismų pareiga kylanti iš Europos Sąjungos Sutarties, Europos Žmogaus Teisių Konvencijos ir Europos Sąjungos Pagrindinių Laisvių Chartijos. Lenkijos teismų reforma, kuri prasidėjusi visai neseniai, turi didelę įtaką veiksmingai teisei gynybai ir teismų veiklai, ką teigia ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Ši reforma pakeitė teisminę valdžią į

¹³⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2017m. liepos 19d. sprendimas, *Oleksandr Viktorovych Yanukovych v. Europos Komisija*, EU:T:2017:549, 68 p.

nebe nepriklausomą, pažeidė autonomiją bei įvedė daugybę pakeitimų, kurie pagal Europos Sąjungos teisę pripažinti neteisėtais. Lenkijos teismai taip pat yra pateikę labai daug prejudicinio sprendimo prašymų Europos Sąjungos Teisingumo Teismui.

Lenkijos teismų reforma 2017m. liepos 12d. apėmė teisėjų amžiaus sumažinimą būtent Aukščiausiam Teismui su galimybe pasilikti savo pozicijoje dar penkeriems metams su Respublikos Prezidento leidimu, jeigu šis galvoja, kad teisėjas to vertas, kas lėmė trečdaliai teisėjų atleidimą dėl amžiaus. Panašus amžiaus sumažinimas vyko ir kituose Lenkijos teismuose bei prokuratūrose.¹³⁵ Kitas pokytis, kuris taipogi buvo pasmerktas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo yra teisėjų atsakomybė bei peržiūrėjimas jų priimtų sprendimų, sankcijų taikymas teisėjams už jų priimtus sprendimus. Taip pat Nacionalinė Teisingumo Komisija, kuri buvo atsakinga už teisėjų parinkimą ir susidėjo iš teisėjų buvo reformuota - parlamentui leista daryti politinius paskyrimus komisijai, kas reiškia, kad parlamentas, kuris yra įstatymų leidžiamoji valdžia, kišasi į teisminę valdžią ir pastaroji netenka savo nepriklausomumo. Buvo siūlyta ir keisti teismų struktūrą - turėti ne keturias instancijas, bet tris, kas taip pat galvojama, kad yra bandymas atsikratyti vyresnio amžiaus teisėjų.

Taigi Lenkijos teismų reforma iš esmės keičia teisminės valdžios nepriklausomumą nuo kitų valdžių - į jos veiklą įtraukiama įstatymų leidžiamoji valdžia. Taip pat sankcijų skyrimas teisėjams už jų priimtus sprendimus ir vykdomi sprendimų peržiūrėjimai rodo nepasitikėjimą teisėjų darbu bei įstatymo išmanymu. Tačiau Lenkijos teismų reforma labai pažeidė būtent veiksmingą teisinę gynybą, kurią užtikrinti Europos Sąjungos piliečiams turi patys teismai. Lenkija teigia, kad Europos Sąjunga bei jos institucijos neturi teisės kištis į Lenkijos nacionalinę teisę ir jos kontroliuoti. Šiuo metu vykstanti problema Lenkijos teisminėje valdžioje rodo, kad tai yra aktuali problema, kurią bando išspręsti Europos Sąjungos Teisingumo Teismas.

Lenkijos pažeidimai gali lemti jos pasitraukimą iš Europos Sąjungos, kadangi pažeidimai yra esminiai ir šiurkštūs Europos Sąjungos teisei. Vėlgi, galima kalbėti apie Europos Sąjungos teisės viršenybę - Lenkija pažeidinėja Europos Sąjungos teisę, kuri yra aukštesnės ir didesnės galios už nacionalinę teisę. Prisijungiant prie Europos Sąjungos valstybės narės atiduoda dalį savo suvereniteto ir pripažįsta Sąjungos teisės viršenybę,

¹³⁵ Court of Justice of the European Union - *Polish rules relating to the retirement age of judges and public prosecutors, adopted in July 2017, are contrary to EU law*, Luxembourg, 2019, Press release No. 134/19

prisiima įsipareigojimus,¹³⁶ kurie ateina kartu su teisėmis narystėje. Taikant Europos Sąjungos teisę nacionaliniai teismai bendradarbiauja ir pasitiki Teisingumo Teismu bei jau priimtais sprendimais. Taip pat Europos Sąjungos Teisingumo Teismas teigia, kad šis gali kištis į valstybių narių nacionalinę teisę ir teismų veiklą dėl Europos Sąjungos teisės vienodo taikymo bei viešojo intereso, tačiau Lenkijos valdžia to nepaiso ir teigia, kad tai lieka nacionaline teise, taigi svarbu išnagrinėti naujausią Teisingumo Teismo bylą bei joje pateikiamą argumentaciją dėl Lenkijos teismų vykdomų pažeidimų.

Valstybės narės yra įpareigosotos numatyti pakankamas ir efektyvias teisių gynimo priemones tam, kad būtų užtikrinta veiksminga teisinė gynyba srityse, kurioms taikoma Europos Sąjungos teisė.¹³⁷ Lenkijos teismų reformoje viena iš problemų yra Respublikos Prezidento galia nuspręsti ar teisėjas, kuris sukako pensijos amžių, nustatytą įstatyme, gali tęsti savo darbą, tai yra galia pratęsti pensijos amžių teisėjui. Būtent Direktyva 2006/54/EC dėl lygių galimybių ir vienodo elgimosi su vyrais ir moterimis profesinės veiklos srityje principo teikia nurodą į Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartiją, kurioje taipogi nurodytas draudimas diskriminuoti vyrus ir moteris bet kurioje darbo srityje: įdarbinime, darbo vykdyme bei užmokestyje už darbą. Europos Sąjungos teisė gina lygias vyrų ir moterų teises profesinėje srityje, o valstybės narės, prisijungusios, privalo tai užtikrinti savo vidaus teise. Lenkijos teismai gali būti kviečiami priimti sprendimus dėl klausimų, kurie susiję su Europos Sąjungos teise, todėl jie privalo atitikti reikalavimus būdingus tokiai apsaugai. Tam, kad jie užtikrintų galimybę pasiūlyti šią apsaugą, jų nepriklausomybės išlaikymas yra būtinas.¹³⁸ Tai reiškia, kad Respublikos Prezidento kišimasis į teisėjų darbą rodo teisminės valdžios nepriklausomybės pažeidimą, kadangi vykdomoji valdžia turi pakankamai svarbią ir didelę galią teisminės valdžios veikime. Nacionaliniai teismai pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismą turi išlaikyti nepriklausomybę vykdant teisingumą ir tokiu būdu taipogi užtikrinama geriausia veiksmingos teisminės gynybos apsauga.

3.3. ESTT argumentai byloje *Komisija v Lenkijos Respublika*

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 2019m. birželio 24d. priėmė svarbų sprendimą byloje *Komisija v. Lenkijos Respublika*. Lenkijoje vykusios reformos bei teisės pakeitimai, kurie akivaizdžiai nėra suderinami su Europos Sąjungos teise, turėjo padarinį

¹³⁶ ŽALIMIENĖ, S. *Nacionalinio teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas* iš Teisė, Vilnius, Vilniaus universitetas, ISSN 1392-1274, 2011, p. 138

¹³⁷ Court of Justice of the European Union - *Polish rules relating to the retirement age of judges and public prosecutors, adopted in July 2017, are contrary to EU law*, Luxembourg, 2019, Press release No. 134/19

¹³⁸ Court of Justice of the European Union - *Polish rules relating to the retirement age of judges and public prosecutors, adopted in July 2017, are contrary to EU law*, Luxembourg, 2019, Press release No. 134/19

- Teisingumo Teismas nagrinėjo ir pripažino Lenkijos teismų veiksmų neatitikimą Europos Sąjungos teisei. Ši byla svarbi dėl to, kad ji nurodo nacionalinės teisės bei teismų pareigos atitikti Europos Sąjungos teisei svarbą. Taipogi generalinio advokato pateikta išvada dėl šios bylos parodo byloje nagrinėjamų klausimų svarbą bei naujumą.

Šioje byloje Komisija pareiškė ieškinį dėl Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnio 1 dalies ir Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnio, iš kurių kylančių įsipareigojimų Lenkija nevykdė.¹³⁹ Byloje Teisingumo Teismas nurodo, kad pagal Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnį Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pareiga yra užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą. Valstybės narės privalo užtikrinti pakankamas veiksmingos teisinės gynybos priemones Sąjungos teisės taikymo srityse, tame įskaitomas ir teisėjų nepriklausomumo užtikrinimo reikalavimas¹⁴⁰. Teisingumo Teismas mini ir Pagrindinių Teisių Chartijos svarbą, o būtent 47 straipsnio, kuris nustato teisę į veiksmingą teisinę gynybą. Taigi, kaip jau aptarta šiame darbe, tiek Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnis, tiek Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnis veikia kartu užtikrinant veiksmingą teisių gynybą Europos Sąjungos valstybėse narėse. Tuo tarpu pažiūrėjus į Lenkijos naujus teisės pokyčius pastebimi neatitikimai Europos Sąjungos teisei. Pagal Lenkijos Konstitucijos 186 straipsnį, Nacionalinė Teismų Taryba užtikrina teismų bei juose dirbančių teisėjų nepriklausomumą.¹⁴¹ Pagal 187 straipsnį ši Taryba susideda iš Aukščiausiojo Teismo Prezidento, Teisingumo Ministro, Aukščiausiojo Administracinio Teismo Prezidento ir asmens, kurį paskiria Respublikos Prezidentas, 15 išrinktų narių yra iš Aukščiausiojo Teismo teisėjų, žemesnės instancijos teismų, administracinių teismų bei karo teismų, ir 4 nariai išrinkti Parlamento iš deputatų rato bei 2 nariai išrinkti Senato iš senatorių rato. Atsižvelgus į šiuos Lenkijos Konstitucijos straipsnius akivaizdu, kad į teisminę valdžią kišasi vykdomoji valdžia. Taip pat Lenkijos naujoji nacionalinė teismų teisė nurodė žemesnį teisėjų išėjimo į pensiją amžių, bet, su Respublikos Prezidento leidimu galimybę tęsti savo darbą, jeigu Respublikos Prezidentas mano, kad teisėjas dar sugebės tinkamai eiti savo pareigas.

Pirmiausia Teisingumo Teismas apsiėmė nagrinėti Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnio taikymą. Teisingumo Teismas pabrėžė, kad Europos Sąjungą sudaro

¹³⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019m. balandžio 11d. Generalinio Advokato E. Tanchev išvada byloje *Europos Komisija v. Lenkijos Respublika*. EU:C:2019:325, 52 p.

¹⁴⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019m. balandžio 11d. Generalinio Advokato E. Tanchev išvada byloje *Europos Komisija v. Lenkijos Respublika*. EU:C:2019:325, 58 p.

¹⁴¹ 1997m. balandžio 3d. Lenkijos Respublikos Konstitucija, Dz.U. 1997, NR 78 poz. 483, 186 straipsnis

valstybės, kurios laisvai bei savanoriškai pasižadėjo laikytis bendrų vertybių.¹⁴² Tos pačios sutarties 2 straipsnyje įtvirtinta pagarba žmogaus orumui, demokratija, lygybė, teisinė valstybė, pagarba žmogaus teisėms, kurios yra pareigos kylančios visoms valstybėms narėms.¹⁴³ Europos Sąjungos teisė grindžiama prielaida, kad visos valstybės narės pripažįsta ir turi tas pačias vertybes. Taigi Teisingumo Teismas pažymi, kad jungiantis į Europos Sąjungą valstybės narės prisiima pareigą remtis bendromis visai Sąjungai vertybėmis bei jas užtikrinti asmenims, kurie yra jų teritorijoje. Tai parodo tarpusavio pasitikėjimą tarp valstybių narių ir ypatingai tarp teismų, kadangi jie apsiima šias bendras vertybes pripažinti ir užtikrinti, kad jų bus laikomasi bendradarbiaujant tarpusavyje, palaikant draugiškumo ir pasitikėjimo santykius tarp teismų. Valstybių narių nacionaliniai teismai užtikrina, kad vertybės būtų užtikrinamos praktikoje, o žmonių teisės nepažeidžiamos. Tačiau būtina priežiūra tam, kad Europos Sąjungos teisė tikrai būtų vienodai aiškinama ir taikoma visose valstybėse narėse, todėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismas turi svarbų vaidmenį. Valstybės narės, prisijungdamos prie Europos Sąjungos įsipareigoja ne tik paisyti vertybių, tačiau ir jas užtikrinti savo viduje. Prieštaraujant Europos Sąjungos teisei ar esant klausimui dėl Europos Sąjungos teisės akto, Teisingumo Teismas padeda jį išaiškinti tam, kad nacionalinis teismas priimtų kuo tikslenį Sąjungos teisei sprendimą. Todėl prejudicinio sprendimo procedūra, numatyta Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnyje ir yra tas kertinis bendradarbiavimas tarp nacionalinių teismų bei Teisingumo Teismo - tokiu būdu užtikrinamas vienodas Europos Sąjungos teisės taikymas ir jos nuoseklumas. Teisingumo Teismas nurodo, kad Europos Sąjunga yra pagrįsta teisinės valstybės principu, joje asmenys turi teisę teismuose ginčyti sprendimus ar kitas nacionalines priemones, kurios susijusios su jiems taikomu Europos Sąjungos teisės aktu. Taigi valstybės, kurios jungiasi prie Europos Sąjungos turi suvokti, kad jos ir ypatingai jų teismai turės pareigą vienodai taikyti Europos Sąjungos teisę ir užtikrinti jos nuoseklumą, kilus klausimui kreiptis prejudicinio sprendimo ir ginti vertybes ir žmonių teises, kurių svarbą išauškina Europos Sąjungos tiesioginio taikymo teisės aktai.

„Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnis, kuriame konkrečiai išreikšta Europos Sąjungos Sutarties 2 straipsnyje įtvirtintos teisinės valstybės vertė, įpareigoja užtikrinti visišką Europos Sąjungos teisės taikymą visose valstybėse narėse ir teisminę asmenų teisių apsaugą pagal tą teisę nacionaliniams teismams, tribunolams ir Teisingumo

¹⁴² Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019m. birželio 24d. sprendimas. *Europos Komisija v. Lenkijos Respublika*, EU:C:2019:531, 42 p.

¹⁴³ ŽALIMIENĖ, S. *Nacionalinio teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas* iš Teisė, Vilnius, Vilniaus universitetas, ISSN 1392-1274, 2011, p. 138

Teismui. Šis Teisingumo Teismo argumentas išreiškia pareigą visiems Europos ¹⁴⁴ Sąjungos teismams užtikrinti vertybes, kurios įtvirtintos Europos Sąjungos Sutarties 2 straipsnyje. Generalinis advokatas E. Tanchev savo atskirojoje nuomonėje taipogi nurodė, kad Europos Sąjungos Sutarties 2 straipsnyje nurodytos vertybės bei teisinė gynyba turi būti užtikrinamos valstybių narių, tas apima ir nacionalinių teismų nepriklausomumo reikalavimą tam, kad šie galėtų užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą. Teisingumo Teismas teigia, kad turi būti užtikrintas visiškas teisės taikymas visose valstybėse narėse, o tą daryti turi būtent teismai. Vėlgi, pabrėžiamas esminis teismo vaidmuo, kadangi jie praktikoje parodo kaip priimant sprendimus gerbia Europos Sąjungos teisę bei jos paiso iš pareigos pagal Europos Sąjungos Sutartį. Tą įvykdyti reikia valstybėms narėms sukuriant teisinių gynimo būdų bei procedūrų sistemą, nes jos visais atvejais turi numatyti pakankamas teisių gynimo priemones užtikrinti veiksmingą teisminę gynybą asmenims.

Veiksmingos teisminės gynybos principas kyla ne tik iš Europos Sąjungos teisės, tai yra Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnio ir Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 6 ir 13 straipsnių, bet ir iš pačių valstybių narių konstitucinės teisės. Tai reiškia, kad veiksmingą teisminę gynybą valstybės narės iš esmės turi užtikrinti pagal savo nacionalinę teisę. Kaip jau nagrinėta šiame darbe, savo civilinio, baudžiamojo bei administracinio proceso kodeksuose valstybės numato teisę į nešališką teismą, gynybą, todėl teisė į veiksmingą teisminę gynybą kyla ne tik iš Europos Sąjungos teisės, o valstybės narių teisės. Teisingumo Teismas atlieka priežiūrą, kad valstybių narių teismai tikrai nepažeistų šio principo ir teisės, todėl asmenys, kurie įsitikinę, kad jų teisės buvo pažeistos valstybės institucijos, gali kreiptis į Europos Sąjungos teismus.

Svarbus probleminis aspektas aptariamas byloje ir taip pat esantis Lenkijos teisės pažeidimas yra tai, jog Lenkija teigia esanti savo nacionalinės teisės valdytoja, kad nacionalinė valstybių teisė yra jų pačių pasirinkta teisė, todėl Europos Sąjungos institucijos, kaip Teisingumo Teismas, neturėtų kištis į valstybių narių teisę. Teisingumo Teismas aiškina šį kišimąsi į nacionalinę teisę kitaip. Lenkija teigia, kad paties teisingumo organizavimas valstybėse narėse priklauso jų pačių kompetencijai, tačiau Teisingumo Teismas pataiso ją ir teigia, kad išlieka faktas, jog įgyvendindamos šią kompetenciją valstybės narės privalo laikytis savo įsipareigojimų, kurie kyla iš Europos Sąjungos teisės. Tai reiškia, kad Teisingumo Teismas nurodo Europos Sąjungos teisės ne tik viršenybę, bet ir privalomumą bei primena valstybėms narėms jų pareigas, kurias jos

¹⁴⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019m. birželio 24d. sprendimas. *Europos Komisija v. Lenkijos Respublika*, EU:C:2019:531, 47 p.

prisiėmė tapdamos Europos Sąjungos narėmis pagal Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnį. Valstybės narės, prisijungdamos prie Europos Sąjungos, atiduoda dalį savo suvereniteto, todėl natūralu, kad jos privalo laikytis Europos Sąjungos teisės bei pripažinti jos višenybę.

Teisingumo Teismas argumentuoja, aptardamas valstybių narių privalomą laikymąsi pareigų, kurios kyla iš narystės Europos Sąjungoje, kad Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnyje numatyta pareiga suteikti visas reikiamas priemones tam, kad būtų užtikrinta veiksminga teisinė gynyba, kuri numatyta Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnyje. Valstybės narės turi apskritai užtikrinti veiksmingą Europos Sąjungos teisės veikimą savo vidaus teisėje¹⁴⁵. Kiekvienas organas, kuris atlieka teisminę funkciją ir priklauso Europos Sąjungos teismų sistemai, privalo užtikrinti veiksmingą teisminę gynybą. Taigi šis reikalavimas parodo, jog Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nurodo visiems nacionaliniams teismams, kad šie privalo užtikrinti šią teisę visais atvejais. Tai reiškia, kad tiek apylinkių, tiek apygardų, tiek aukščiausieji teismai privalo užtikrinti veiksmingą teisminę gynybą viso proceso metu.

Tam, kad nacionaliniai teismai galėtų užtikrinti šią teisę, jie turi būti nepriklausomi. Netgi ir pats Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnis to reikalauja - teismas turi būti nepriklausomas ir nešališkas. Šiuo atveju problema su Lenkijos teismais ir Chartijos 47 straipsniu yra tai, kad Lenkijos teismai praranda savo nepriklausomybę, kadangi į jų veiklą pradeda kištis vykdomoji valdžia, todėl jie nebegali užtikrinti veiksmingos teisminės gynybos Europos Sąjungos piliečiams bei kitiems asmenims. Taip pat Teisingumo Teismas teigia, kad nepriklausomumo reikalavimas yra esminis ne tik veiksmingai teisminei gynybai užtikrinti, bet ir užtikrinti kitas pagrindines teises, kurios kyla iš Europos Sąjungos teisės. Lenkijos teismų nepriklausomybės praradimas taip pat įrodomas tuo, kad nuo šiol Lenkijos teisėjų sprendimus gali svarstyti komisija bei skirti už juos sankcijas teisėjams. Tai pažeidžia ir labai svarbų teisinės valstybės principą.

Visgi generalinis advokatas E. Tanchev kritikavo ieškinį ir teigė, kad Komisija turėjo pateikti pakankamus duomenis, tiek faktinius, tiek teisinius, bei skundus pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 258 straipsnį, kurie pagrįstų ieškinį. Pagal generalinį advokatą, Komisija nepateikė šių duomenų, kurie pagrįstų būtent Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnio pažeidimą, nes pagal Lenkijos argumentus, Chartijos 47 straipsniui ir Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsniui reikalingas atskiras taikymo srities

¹⁴⁵ JARAŠIŪNAS, E. Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija Teisingumo Teismo jurisprudencijoje iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2017, 24(1), p. 25

vertinimas, o generalinis advokatas šiuo atveju sutiko su Lenkija.¹⁴⁶ Savo praktikoje Teisingumo Teismas yra pripažinęs ryšį tarp Europos Sąjungos Sutarties 19 ir Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnio, taip pat ir Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 6 ir 13 straipsnių, kurie yra veiksmingos teisminės gynybos principo išraiška ir nustatyti teismų nepriklausomumo reikalavimai yra būtini tam, kad būtų užtikrinta ši teisė. Taigi generalinis advokatas teigia, kad „kai Komisija remiasi Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, siejama su Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsniu, ji privalo įrodyti, kad ginčijamos priemonės patenka į kiekvienos iš šių nuostatų materialinę taikymo sritį.“¹⁴⁷

Atsižvelgus į generalinio advokato E. Tanchev nuomonę bei Teisingumo Teismo argumentus visgi pastebima, kad šiuo atveju Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnio 1 dalis bei Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnis papildo vienas kitą ir kartu užtikrina veiksmingą teisinę gynybą. Tokią gynybą gali užtikrinti tik nepriklausomas nacionalinis teismas ir šis užtikrinimas taipogi kyla ir iš teisinės valstybės principo. Todėl tokiu atveju Europos Sąjungos Teisingumo Teismas gali reikalauti valstybės narės, kad ši keistų savo nacionalinę teisę, kuri akivaizdžiai prieštarauja Europos Sąjungos teisei ir trukdo jos vienodam bei teisingam aiškinimui, bet ir privalo ginti asmenų teises Lekijoje, kurių teisė į veiksmingą teisminę gynybą nebus tinkamai užtikrinta. Nepriklausomas ir nešališkas teismas garantuoja teisingą bylos išnagrinėjimą asmeniui, kuris kreipėsi į teismą ar yra patrauktas atsakomybėn. Nepriklausomumo aspektas yra įtvirtintas Pagrindinių Teisių Chartijos 47 straipsnyje, tuo tarpu Lenkijos teismų nepriklausomumo praradimas taip pat nebegali užtikrinti veiksmingos teisminės gynybos pagal Chartijos 47 straipsnį, kurios užtikrinimas yra nacionalinių teismų pareiga pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. Pagal Europos Sąjungos Sutarties 4 straipsnį bei jame įtvirtintą bendradarbiavimo tarp valstybių narių bei Europos Sąjungos institucijų, valstybės narės turi prisiminti savo pareigas.¹⁴⁸ Tai, kaip šį veiksma atlieka Teisingumo Teismas, parodo, kad jis turi didelį vaidmenį prižiūrint, jog Europos Sąjungos teisė visoje jos teritorijoje ne tik būtų taikoma vienodai, bet teisingai ir būtų apgintos visos asmenų teisės, kurios kyla iš Europos Sąjungos teisės, kadangi privalo būti užtikrintas vienodas jos taikymas.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019m. balandžio 11d. Generalinio Advokato E. Tanchev išvada byloje *Europos Komisija v. Lenkijos Respublika*. EU:C:2019:325, 54p.

¹⁴⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019m. balandžio 11d. Generalinio Advokato E. Tanchev išvada byloje *Europos Komisija v. Lenkijos Respublika*. EU:C:2019:325, 60p.

¹⁴⁸ ŽALIMIENĖ, S. *Nacionalinio teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas* iš Teisė, Vilnius, Vilniaus universitetas, ISSN 1392-1274, 2011, p. 138

¹⁴⁹ ŽALIMIENĖ, S. *Nacionalinio teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas* iš Teisė, Vilnius, Vilniaus universitetas, ISSN 1392-1274, 2011, p. 139

Veiksmingos teisinės gynybos užtikrinimas tenka visiems Europos Sąjungos teismams: tiek valstybių narių nacionaliniams teismams, tiek Europos Sąjungos Teisingumo Teismui bei Europos Žmogaus Teisių Teismui. Ši teisė yra plati ir užtikrina veiksmingą asmens kreipimąsi bei savo teisių gynimą teisme. Veiksminga teisine gynyba tinkamai pasinaudoti turi užtikrinti valstybės narės savo vidaus teise, o ši pareiga kyla iš Europos Sąjungos tiesioginio taikymo privalomų teisės aktų bei valstybių narių konstitucinės teisės. Taip pat tik nepriklausomas teismas galės tinkamai užtikrinti asmenų teisę į veiksmingą teisinę gynybą, todėl vyksta intensyvi Teisingumo Teismo vykdoma priežiūra bei glaudus bendradarbiavimas tarp teismų užtikrinant šias Sąjungos teises.

IŠVADOS

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo veikla yra esminė Europos Sąjungoje, kaip specialioje atskiroje teisinėje sistemoje, kadangi būtent jis palaiko vienodą Sąjungos teisės aiškinimą bei taikymą ir užpildo teisės spragas, kurios neišvengiamai atsiranda. Preliminaraus nutarimo reglamentavimas steigiamuosiuose Europos Bendrijos teisės aktuose įrodo, kad Teisingumo Teismas visuomet siekė draugiškų bendradarbiavimo santykių su nacionaliniais teismais su tikslu išlaikyti teisingą Europos Sąjungos teisės taikymą nacionalinių teismų veikloje. Teisingumo Teismas siekia bendradarbiavimo ne tik su bendrosios ir specialiosios visų instancijų nacionaliniais teismais, tačiau ir su konstituciniais teismais bei, kai kuriais atvejais, arbitražais. Tai parodo Teisingumo Teismo norą bendradarbiauti su visomis teisminėmis institucijomis Sąjungos teisės labui.
2. Europos Sąjungos teisės viršenybė kyla iš valstybių narystės Sąjungoje, kuomet prisijungusios valstybės atiduota dalį savo suvereniteto ir tampa Sąjungos teisės dalimi. Nacionaliniai teismai, kurie taiko Europos Sąjungos teisę savo veikloje, turi teisę bei pareigą, priklausomai nuo teismo instancijos, kreiptis į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo. Konstitucinės teisės ir Europos Sąjungos teisės sąveika pasireiškia abiejų teisinių sistemų specialumu bei konstitucinių teismų ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimu, kadangi konstituciniai teismai taipogi gali kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipnį.
3. Prašymo priimti prejudicinį sprendimą procedūra parodo ne tik bendradarbiavimo santykius tarp Teisingumo Teismo bei nacionalinių teismų, bet ir pasitikėjimo. Šie teismai neveikia hierarchijos principu, jų sąveika yra natūrali, kadangi valstybių narių teismai taipogi yra Europos Sąjungos teismai, nes jie taiko Europos Sąjungos teisę. Prejudiciniai sprendimai užtikrina, kad visi valstybių narių nacionaliniai teismai teisingai taikytų Sąjungos teisės aktus, taip užpildomos teisės spragos. Veiksmingas bei teisingas Sąjungos teisės taikymas užtikrinamas būtent prejudicinio sprendimo procesu, kuris įrodo teismų sąveiką. Teismų, kurių sprendimai nebegali būti skundžiami pareiga kreiptis prejudicinio sprendimo apsaugo Sąjungos teisę ir užtikrina Teisingumo Teismo ir šių nacionalinių teismų sąveiką.
4. Veiksminga teisinė gynyba, būdama viena iš teisių, kurios įtvirtintos tiesioginio taikymo teisės aktuose, yra privaloma valstybėms narėms ir jos privalo šią teisę

užtikrinti ir savo teisminėje veikloje. Pareiga nacionaliniams teismams užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą kyla iš Europos Sąjungos Sutarties 19 straipsnio. Tik nepriklausomas teismas gali užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą išanalizavus Europos Sąjungos Teisingumo Teismo naujausią *Komisija v. Lenkijos Respublika* bylą, o kai kyla pavojus teismo nepriklausomumui - kyla pavojus veiksmingos teisinės gynybos užtikrinimui. Šiuo atveju pažeidžiamos žmogaus teisės, įtvirtintos Europos Žmogaus Teisių Konvencijoje ir Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijoje, kurios abi yra tiesioginio taikymo Europos Sąjungos teisės aktai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Tarptautinės teisės norminiai aktai:

1. 1965m. balandžio 8d. Europos Tarybos ir Komisijos pasirašyta Europos Bendrijos Steigimo Sutartis, Nr. 11997E, 97/C 340/03 / Treaty Establishing the European Community proclaimed on 8th of April, 1965;
2. 1957m. kovo 25d. Europos Ekonominės Bendrijos Steigimo Sutartis, Nr. 11957E / Treaty Establishing the European Economic Community and Related Instruments proclaimed on 25th of March, 1957, Nr. 11957E;
3. 1992 m. vasario 7 d. Europos Sąjungos Sutartis, C115/13 / Treaty of European Union proclaimed on 7th of February, 1992, C115/13;
4. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES, Euratomas) 2015/2422 2015 m. gruodžio 16 d. kuriuo iš dalies keičiamas Protokolas Nr. 3 dėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto.[2015] OL L 341/14 / Protocol (Nr.3) on the statute of the Court of Justice of the European Union proclaimed by the European Parliament and Council of Europe on the 16th of December, 2015;
5. Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos priimta 2000m. gruodžio 18d. Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija, 2016/C 202/02 / Charter of Fundamental Rights of the European Union proclaimed by the European Union Parliament, Committee and Commission on the 18th of December, 2000;
6. 2016m. liepos 6d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES, Euratomas) Nr. 2016/1192 dėl Jurisdikcijos perdavimo Bendrajam Teismui kaip pirmajai instancijai spręsti Europos Sąjungos ir jos tarnautojų ginčus / Regulation (EU, Euratom) 2016/1192 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 on the transfer to the General Court of jurisdiction at first instance in disputes between the European Union and its servants;
7. 2012m. lapkričio 6d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo rekomendacijos nacionaliniams teismams dėl prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo, Liuksemburgas (2012/C 338/01) / Court of Justice of the European Union recommendations to national courts and tribunals in relation to the initiation of preliminary ruling proceedings, Luxembourg (2012/C 338/01);
8. 1957m. kovo 25d. (2012m. spalio 26d. suvestinė redakcija) Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, Nr. 2012/C 326/01 / Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union;
9. 1950m. lapkričio 4d. Europos Tarybos priimta Europos Žmogaus Teisių Konvencija, F-67075, Strasbourg codex / European Convention on Human Rights

proclaimed by the Council of Europe on 4th of November, 1950, F-67075
Stasbourg codex;

10. 2007m. gruodžio 13d. Europos Vadovų Tarybos pasirašyta Lisabonos sutartis, OJ L169/1 / Treaty of Lisbon proclaimed by the European Council;

Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai:

11. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741; suvestinė redakcija: Teisės aktų registras, 2020m. sausio 1d., nr. VIII-1968;
12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341; suvestinė redakcija: *Teisės aktų registras*, 2020m. sausio 1d., nr. IX-785;
13. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262; suvestinė redakcija: *Teisės aktų registras*, 2020m. sausio 1d., nr. VIII-1864;
14. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340; suvestinė redakcija: *Teisės aktų registras*, 2020m. sausio 30d., nr. IX-743;
15. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014;
16. Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, nr. 111-4123;
17. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas, *Valstybės žinios*, 1999, nr. 60-1948; suvestinė redakcija: 2015m. balandžio 1d.;

Užsienio valstybių norminiai teisės aktai:

18. 1997m. balandžio 3d. Lenkijos Respublikos Konstitucija, Dz.U. 1997, NR 78 poz. 483;
19. Prancūzijos Konstitucija, *Official Bulletin*, 1958m., nr. 9151-9172;

Specialioji literatūra:

20. DIETER BORCHARDT, Klaus. *Europos Sąjungos teisės pagrindai*, ES leidinių biuras, 2011;
21. HIX, S. *Europos Sąjungos politinė sistema*, Vilnius, Eugrimas, 2006;
22. JAKULAVIČIENĖ, L. *Tarptautinių sutarčių teisė*, Vilnius: Registrų centras, 2011;
23. *Transnacionalinės teisinės sistemos - santykio ir sąveikos problemos, Mokslo studija*, Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2014;
24. VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*, Vilnius: Eugrimas, 2006;

25. ABRAMAVIČIUS, A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2009, 3(117), p. 21-40 [interaktyvus, žiūrėta 2020m. kovo 2d.] Prieiga per internetą < <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1541/1480>>;
26. GRIČIŪNAS, P. Prejudicinio sprendimo instrumentas Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje iš *Teisė*, Vilnius, 2019, Vol. 113, pp. 80-107;
27. JARAŠIŪNAS, E. Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija Teisingumo Teismo jurisprudencijoje iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2017, 24(1), p. 6-34 [interaktyvus, žiūrėta 2020m. vasario 21d.] Prieiga per internetą < <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4657/4281>>;
28. JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos Ekonominė Konstitucija kaip papildoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos dimensija: tyrimų kontūrai iš *Teisės problemos*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, Nr. 2(84), p. 26-99;
29. JARUKAITIS, I. Europos Bendrijų Teisės viršenybė ir valstybių narių bei Lietuvos Respublikos teisė iš *Teisė*, Vilnius, 2000, 37, p. 44-63
30. JOČIENĖ, D. Pagrindinių teisių apsauga pagal Europos Žmogaus Teisių Konvenciją ir Europos Sąjungos teisę iš *Jurisprudencija*, 2010, 3(121), p.97-113;
31. KATUOKA, S. Europos Sąjungos teisės ir tarptautinės teisės santykio klausimu iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2013, 20(3), p.841-854;
32. KŪRIS, P. Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme iš *Jurisprudencija, mokslo darbai*, 2006, 6(84), p. 7-15;
33. KYBARTIENĖ, E. Konstituciniai teismai Europos Sąjungos teisinėje erdvė iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2007, 7(97), p. 55-63;
34. KYBARTIENĖ, E. *Subjektai, turintys teisę kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Europos Sąjungos teisę*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015;
35. LIMANTĖ, A. Recent Developments in the Acte Clair Case Law of the EU Court of Justice: Towards a more Flexible Approach iš *Journal of Common Market Studies*, London, 2016, Vol. 54 Nr. 6, pp. 1384-1397 [interaktyvus, žiūrėta 2020m. vasario 20d.] Prieiga per internetą < <http://teise.org/wp-content/uploads/2017/06/Limante.A.-Acte-clair.-JCMS.pdf>>;
36. LIMANTĖ, A. Prejudicinio sprendimo procedūros kaip alternatyvos privačių subjektų teikiams ieškiniams dėl ES teisės akto panaikinimo trūkumai iš *Teisė*, Vilnius, 2011 79, p. 48-64 [interaktyvus, žiūrėta 2020 vasario 15d.] Prieiga

- per internetą < file:///C:/Users/Dell/Downloads/170-Article%20Text-139-0-10-19700101.pdf>;
37. PAŠKEVIČIENĖ, L. Asmens teisės kreiptis į teismą įgyvendinimas administraciniuose teismuose ikiteisminio ginčų nagrinėjimo reguliavimo aspektais iš *Dabarties iššūkiai teismams, užtikrinant žmogaus teises*, Lietuvos Respublikos vyriausiasis administracinis teismas, ISBN 978-9955-9473-5-6, 2018, p. 206-250 [interaktyvus, žiūrėta 2020m. vasario 27d.] Prieiga per internetą < <https://www.lvat.lt/doclib/cmpt0na8p1cvh1kdg5gdhdgj4fsb3za2>>;
 38. RAVLUŠEVIČIUS, P. The enforcement of the primacy of the European Union law: legal doctrine and practice iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2011, 18(4), p. 1369-1388;
 39. ŠALTINYTĖ, L. Jurisdiction of the European Court of Justice over issues relating to the common foreign and security policy under Lisbon Treaty iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2010, 1(119), p.261-279;
 40. SHARPSTON, E. Effective Judicial Protection through Adequate Judicial Scrutiny - Some Reflections iš *Journal of European Competition Law & Practice*, Oxford, 2013, Vol. 4, No. 6;
 41. VĖGĖLĖ, I. Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2007, 7(97), 39-45p. [interaktyvus; žiūrėta 2020m. vasario 13d.] Prieiga per internetą < <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2701/2505>>;
 42. ŽALIMAS, D. Lietuvos Konstitucinės tapatybės ir žmogaus teisių apsaugos sąveika iš *Jurisprudencija*, Vilnius, 2017, 24(1), p. 35-49;
 43. ŽALIMIENĖ, S. Nacionalinio teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas iš *Teisė*, Vilnius, Vilniaus universitetas, 2011, 78, p. 137-151 [interaktyvus, žiūrėta 2020m. vasario 13d.] Prieiga per internetą < file:///C:/Users/Dell/Downloads/184-Article%20Text-160-0-10-19700101.pdf>;
 44. KYBARTIENĖ, E. *Subjektai, turintys teisę kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Europos Sąjungos teisę*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015;
 45. LIMANTĖ, A. *Privačių subjektų teisė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą ginčijant Europos Sąjungos teisės aktus*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010;

46. PRAPIESTYTĖ, D. *Prejudicinio sprendimo priėmimo Europos Sąjungos Teisingumo Teisme proceso aiškumo kaip vienodo Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo garantija*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012;
47. BOBEK, M. *The Court of Justice of the European Union: research paper in law*. Department of European legal studies. College of Europe, 2014;
48. CHALMES, D., DAVIES G., MONTI G. *European Union Law, Second edition*, Cambridge University Press, 2010;
49. CRAIG, P. DE BURCA, G. *The Evolution of EU Law: Texts, Cases, and Materielias, Second edition*, Oxford University Press, 2011;
50. CRAIG, P. DE BURCA, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materielias, Sixth edition*, OUP Higher Education Division, 2015;
51. Court of Justice of the European Union - *Polish rules relating to the retirement age of judges and public prosecutors, adopted in July 2017, are contrary to EU law*, Lucembourg, 2019, Press release No. 134/19 [interaktyvus, žiūrėta 2020m. kovo 13d.] Prieiga per internetą <<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-11/cp190134en.pdf>>;
52. HORSPOOL, M., HUMPHREYS, M. *European Union Law, Fourth edition*, Oxford University Press, 2006
53. KACZOROWSKA-IRELAND, A. *European Union Law, Fourth edition*, Routledge, 2016;
54. MANKO, R. *Role of Advocates General at the CJEU: briefing*. Strasbourg: European Pariliamentary Research Service, 2019. ;
55. THIENEL, R. Organization and function of the European Court of Justice (Court of Justice of the European Union) iš *Ritsumeikan Law Review* No20. Kyoto, Japan, 2010, p. 81-99 [interaktyvus]. [žiūrėta 2020m. vasario 2d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr27/RudolfTHIENEL.pdf>>;
56. ARNULL, A. The Principle of Effective Judicial Protection in EU law: An Unruly Horse? iš *European Law Review*, London, 2011, Issue 1. p. 50-70 [interaktyvus, žiūrėta 2020m. kovo 1d.] Prieiga per internetą <https://www.researchgate.net/publication/290568823_The_Principle_of_Effective_Judicial_Protection_in_EU_law_An_Unruly_Horse>;
57. MILIBAND. D, Foreword by the Foreign Secretary iš *Consolidated texts of the EU treaties as amended by the Treaty of Lisbon*. Great Britain: Foreign and

- Commonwealth Office London, 2008. [interaktyvus]. [žiūrėta 2020m. vasario 2d.]. Prieiga per internetą: <
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228848/7310.pdf>;
58. SJOSTRAND, C. Effective Judicial Protection of Individuals: A duty for the Court of Justice or the National Courts? iš *Centre for European Studies, Working paper series No. 47*, Lund University, Sweden, 2012 [interaktyvus, žiūrėta 2020m. kovo 1d.]. Prieiga per internetą <
<https://www.cfe.lu.se/sites/cfe.lu.se/files/cfewp47.pdf>>;
59. VON DANWITZ, T. Europos Sąjungos teisės sistemos plėtra po Lisabonos sutarties: sąlygos, iššūkiai ir perspektyvos iš *Jurisprudencija*, Luxemburg, 2011, 18(2), p.423-440;

Teismų praktika:

60. Europos Teisingumo Teismas. 1964m. liepos 15d. sprendimas *Flaminio Costa prieš E.N.E.L.*, EU:C:1964:66;
61. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2005m. sausio 27d. sprendimas. *Guy Denuit, Betty Cordenier v. Transorient - Mosaique Voyages et Culture SA.* EU:C:2005:69;
62. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2013m. sausio 31d. sprendimas. *Valeri Hariev Belov v. CHEZ Elektro Bulgaria AD, Lidia Georgieva Dimitrova, Roselina Dimitrova Kostova, Kremena Stoyanova Stoyanova, CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD, Ivan Kovarzhchik, Atanas Antonov Dandarov, Irzhi Postolka, Vladimir Marek, Darzhavna Komisia po energiyno i vodno regulirane.* EU:C:2013:48;
63. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2014m. vasario 13d. nutartis. *Merck Canada Inc. v. Accord Healthcare Ltd, Alter SA, Labochem Ltd, Synthon BV, Ranbaxy Portugal.* EU:C:2014:92;
64. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2017m. liepos 19d. sprendimas, *Oleksandr Viktorovych Yanukovych v. Europos Komisija*, EU:T:2017:549;
65. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019m. balandžio 11d. Generalinio Advokato E. Tanchev išvada byloje *Europos Komisija v. Lenkijos Respublika.* EU:C:2019:325;
66. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019m. birželio 24d. sprendimas. *Europos Komisija v. Lenkijos Respublika*, EU:C:2019:531;

67. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2020m. kovo 12d. sprendimas, *Juzgado de Instrucción n. 4 de Badalona v. VW*, EU:C:2020:201;
68. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007m. gegužės 8d. sprendimas Dėl kreipimosi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą. Vilnius, Nr. 47/04;
69. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014m. balandžio 14d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos garantinio fondo įstatymo 5 straipsnio 12 dalies (2008m. birželio 26d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Vilnius, Nr. KT13-N5/2014;
70. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014m. lapkričio 3d. sprendimas Dėl pareiškėjo - Klaipėdos Apygardos Administracinio Teismo prašymo ištirti Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutarties dėl socialinės apsaugos 33 straipsnio 1 dalies atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymui. Vilnius, Nr. KT47-S32/2014;
71. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2017m. gruodžio 20d. sprendimas dėl kreipimosi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą. Vilnius, Nr. KT21-S11/2017;
72. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (Lietuvos Respublikos vardu). 2018m. gruodžio 14d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 93 straipsnio 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Vilnius, KT22-N12/2018.

SANTRAUKA

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas užtikrina vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą bei aiškinimą, užpildo teisės spragas. Nacionaliniai teismai taiko Europos Sąjungos teisę ir tai kyla iš narystės Sąjungoje bei teisės viršenybės principo, o kilus klausimui dėl Sąjungos teisės akto Teisingumo Teismas nagrinėja prašymus priimti prejudicinį sprendimą. Šiame darbe siekiama išnagrinėti kaip pasireiškia Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų sąveika bei kokia to reikšmė. Preliminaraus nutarimo procedūra egzistavo jau Europos Bendrijų Teisingumo Teisme kaip bendradarbiavimo priemonė, kas įrodo, kad teismai visuomet siekė sąveikos bei draugiškų santykių taikant Sąjungos teisę. Teismo sąvoka pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį nėra paaiškinta pačiame straipsnyje, tačiau pagal Teisingumo Teismo praktiką ji apima visų instancijų bendrosios ir specialiosios kompetencijos teismus, konstitucinius teismus bei tam tikrus požymius atitinkančius arbitražus. Ši procedūra parodo teismų sąveiką bei pasitikėjimo santykius, kadangi nacionalinis teismas, kuris susiduria su klausimu dėl Sąjungos teisės akto, turi teisę bei pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Tam, kad nacionaliniai teismai teisingai taikytų Europos Sąjungos teisę, kas apima ir žmonių teises, kurias užtikrina Sąjungos teisė, jie turi atitikti būtinus reikalavimus. Teismo nepriklausomumas yra vienas iš jų - tik nepriklausomas teismas galės veiksmingai užtikrinti konstitucines žmonių teises, kurios saugomos Sąjungos teisės aktais kaip Europos Žmogaus Teisių Konvencija ir Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija. Tai yra teismo pareiga, kuri kyla iš Europos Sąjungos Sutarties. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byla *Komisija v Lenkijos Respublika* puikiai įrodo, kad kai teismas praranda dalį savo nepriklausomybės, jis nebegali veiksmingai užtikrinti žmogaus teisių. Todėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismas teigia, kad gali kištis į valstybių nacionalinę teisę tam, kad užtikrintų Sąjungos teisės teisingą veikimą bei žmonių teises, tačiau Lenkija nesutinka ir teigia, kad tai, kokia yra jos nacionalinė teisė, pagal autonomiją priklauso tik jai.

SUMMARY

The Court of Justice of the European Union ensures the uniform application and interpretation of European Union law and fills legal gaps. The national courts of the European Union apply European Union law and this stems from membership of the Union and the rule of law. When a national court faces a question about the application of European Union law, they have to refer to Court of Justice for a preliminary ruling. The aim of this thesis is to examine the interaction between the Court of Justice and national courts as well as its significance. The Court of Justice hears references for a preliminary ruling from the courts of the Member States. The concept of a court or tribunal under Article 267 of the Treaty on the Functioning of the European Union includes courts of general and special jurisdiction of all instances, constitutional courts and arbitrations that have certain characteristics. This procedure demonstrates judicial cooperation and a relationship of trust, since a national court that is faced with a question of a European Union act has the right and the obligation to refer to the Court of Justice for a preliminary ruling. It also demonstrates the desire of national courts to maintain a uniform interpretation of Union law in all Member States. In order for national courts to apply European Union law correctly, which includes human rights guaranteed by Union law, they must meet the necessary requirements. The independence of the judiciary is one of them: only an independent judiciary will be able to effectively guarantee the constitutional rights of the people, which are protected by Union law such as the European Convention of Human Rights and the Charter of Fundamental Rights of the European Union. This is a court obligation that derives from the Treaty on European Union. The case of the Court of Justice of the European Union *Commission v. Republic of Poland* provides excellent evidence that when a court loses part of its independence, it can no longer effectively guarantee human rights. The Court of Justice of the European Union therefore states that it may intervene in the national law of Member States in order to ensure the correct functioning of Union law and human rights, but Poland does not agree and states that what is its national law belongs to it alone.